

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Kristýna RAMBOUSKOVÁ

**Změny lidského kapitálu v Pardubickém kraji na základě
sčítání 1991–2011**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš FŇUKAL, Ph.D.

Olomouc 2015

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Kristýna Rambousková (R12192)
- Studijní obor:** Regionální geografie
- Název práce:** Změny lidského kapitálu v Pardubickém kraji na základě sčítání 1991–2011
- Title of thesis:** Human capital development in the Pardubice Region based on 1991–2011 censuses
- Vedoucí práce:** RNDr. Miloš FŇUKAL, Ph.D.
- Rozsah práce:** 49 stran, 7 vázaných příloh
- Abstrakt:** Náplní bakalářské práce je obeznámení s pojmem lidský kapitál a následné představení jeho změn založených na časové analýze demografických dat na území Pardubického kraje.
- Klíčová slova:** lidský kapitál, vzdělávání, Pardubický kraj, sčítání lidu
- Abstract:** The aim of this bachelor thesis is to explain the concept of human capital and subsequently to present its changes, based on time analysis of demographic data of the Pardubice Region.
- Keywords:** human capital, education, Pardubice Region, census

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením RNDr. Miloše Fňukala, Ph.D. Použity byly pouze uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

V Olomouci dne 12. 5. 2015

podpis

Ráda bych poděkovala RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, optimistický přístup, trpělivost a především za jeho čas se mnou strávený při vypracování bakalářské práce. Dále děkuji Mgr. Miloši Šerému, Ph.D. za poskytnutí dat. A také děkuji své rodině za jejich podporu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristýna RAMBOUSKOVÁ**
Osobní číslo: **R12192**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Změny lidského kapitálu v Pardubickém kraji na základě sčítání 1991-2011**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je analýza časových řad a prostorové diferenciacce demografických dat běžně identifikovaných jako ukazatele úrovně lidského kapitálu v období 1991 - 2011 na území Pardubického kraje.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **5 000 - 8 000 slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

Seznam doporučené literatury bude upřesněn v rámci předmětu Bakalářská práce z regionální geografie 1

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **23. dubna 2014**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 23. dubna 2014

OBSAH

1 ÚVOD	8
1.1 Úvod a cíl práce	8
1.2 Metodika	9
2 LIDSKÝ KAPITÁL.....	10
2.1 Lidský kapitál jako specifická forma kapitálu.....	10
2.2 Vývoj pojmu lidský kapitál	11
2.3 Měření lidského kapitálu	14
2.4 Investice do lidského kapitálu	15
2.4.1 Vzdělávání	16
2.4.2 Rodina.....	17
2.5 Nezaměstnanost	17
3 VÝVOJ VZDĚLANOSTNÍ STRUKTURY OBYVATELSTVA PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU V OBDOBÍ 1991–2011	19
3.1 Sčítání lidu 1991	20
3.2 Sčítání lidu 2001	22
3.3 Sčítání lidu 2011	25
4 ÚZEMNÍ ROZDÍLY V ÚROVNI VZDĚLANOSTI OBYVATELSTVA ZA ROK 2011	29
5 ZMĚNY ZASTOUPENÍ ÚROVNÍ VZDĚLANOSTI OBYVATELSTVA V OBDOBÍ 1991–2011	31
5.1 Základní vzdělání	31
5.2 Střední vzdělání bez maturity	32
5.3 Úplné střední vzdělání s maturitou	34
5.4 Vysokoškolské vzdělání	35
6 VÝVOJ PRŮMĚRNÉ DÉLKY SKOLNÍ DOCHÁZKY V LETECH 1991–2011	37
7 MÍRA NEZAMĚŠTANOSTI V OKRESECH PARDUBICKÉHO KRAJE V ROCE 2011	40
8 ZÁVĚR	42
SUMMARY	44
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	45
Seznam obrázků.....	48
Seznam příloh	49

1 ÚVOD

1.1 Úvod a cíl práce

V dnešní moderní a rozvíjející se době můžeme zpozorovat, že se neustále mění požadavky na schopnosti a znalosti člověka. Aby člověk „zapadl“ do běžného života a mohl se úspěšně uplatnit na pracovním trhu, je třeba, aby své znalosti a dovednosti pravidelně rozšiřoval. Požadavky dosahují větších rozměrů, než tomu bývalo (Tolarová, 2014, s. 5). Dle Hübelové (2013, s. 72) je pro vyspělé země rozvíjející informační a znalostní společnost, která se dynamicky vyvíjí, samozřejmostí. V těchto zemích postupně dochází nebo také už došlo k pomalému vyčerpání tradičních surovinových zdrojů, které mohly být nebo byly hlavním hnacím prvkem hospodářského růstu, a tím i pro investice do lidského kapitálu, rozvoje vzdělanosti, lidských zdrojů, technologií a vědy. Hübelová dále uvádí, že vyšší úroveň lidského kapitálu přináší výhody jak jednotlivcům, tak celé společnosti nebo jednotlivým zemím.

Mottem dnešní doby týkající se každodenního života je neustále se přizpůsobovat a být připraven na změny. Proto je zapotřebí, aby si lidé osvojovali nové požadavky a nároky na znalosti, a tím docházelo k rozvoji jejich lidského kapitálu (Tolarová, 2014, s. 5).

Téma výzkumu změn lidského kapitálu na základě sčítání lidu si autorka vybrala zejména proto, že pojem lidský kapitál je poměrně mladý, ale přesto, především v ekonomické sféře, velmi frekventovaný koncept.

Cílem bakalářské práce je tedy analýza časových řad a prostorové diferenciací demografických dat běžně identifikovaných jako ukazatele úrovně lidského kapitálu. Pro výzkum bylo zvoleno období 1991–2011 na území Pardubického kraje.

Předmětem teoretické části bude především definování a vymezení klíčového termínu lidský kapitál. V tomto oddíle práce bude zejména třeba pojednat o samotném pojmu kapitál, který spadá hlavně do ekonomické sféry, přesto je s ním koncept lidského kapitálu úzce spjat. Následně by měly být rozebrány druhy kapitálů a s ním spojený i vývoj kapitálu lidského. V rámci teoretické části práce pak také musí být věnována pozornost historii pojmu, jeho původu, definici od zakladatelů Chicagské školy, zejména G.S. Beckera, atd. Následuje klasifikace lidského kapitálu a jeho hodnocení z pohledu Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD). V neposlední řadě je důležité představit specifikaci, kterou se lidský kapitál ubírá, neboť nespadá pouze do

ekonomické sféry či do oblasti z pohledu filozofie. V našem případě se jedná o vzdělanostní strukturu, jako jeden z možných odhadnutelných ukazatelů lidského kapitálu. Dále v práci budou rozebrána možná proveditelná měření. Následující oddíl teoretické části by měl být zaměřen na přijatelné způsoby investic do lidského kapitálu, ať už se jedná o běžné činnosti, sféru vzdělávání nebo vliv rodiny na dítě. Poslední fáze úvodní části bude věnována nezaměstnanosti.

Praktická část bakalářské práce se zaměří na čtyři dílčí cíle. První z nich by měl nastínit vývoj populačních cenů za poslední tři sčítací období. Poté bude představena interpretace výsledků ze sčítání lidu. Následně pojednává o vývoji zastoupení obyvatelstva podle jednotlivých vzdělanostních kategorií, o územních rozdílech v úrovni vzdělanosti, o změnách průměrné délky školní docházky a o ekonomické aktivitě či nezaměstnanosti.

1.2 Metodika

Pro praktickou část bakalářské práce bylo zapotřebí opatřit data o nejvyšší dosažené úrovni vzdělávání zkoumaného území za sledovaná sčítání. Data tohoto typu poskytuje Český statistický úřad, proto byly veškeré potřebné statistiky použity z již zmíněného pramene. Údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů jsou jediným a zároveň dostačujícím zdrojem dat, který byl ve výzkumu aplikován.

Analýza demografických dat je doprovázena kartodiagramy, které byly vytvořeny pomocí programu ArcMap 10.0. Součástí jsou také tabulky a grafy, jež byly zpracovány v programu Microsoft Office Excel 2007.

2 LIDSKÝ KAPITÁL

2.1 Lidský kapitál jako specifická forma kapitálu

V současné době je již bezpochyby jasné, že lidský kapitál je podstatnou součástí moderního pojetí ekonomie. Od 60. let 20. století získáváme definici, jejímž předmětem zájmu není pouze jednotkový výkon člověka tentýž pro všechny osoby, ale poukazuje na zcela odlišný pohled, který pohlíží na kvantitativní i kvalitativní vyjádření výkonu. Je tedy nutné si uvědomit, že lidský kapitál není měřitelný pouze dle počtu ekonomicky aktivních osob v populaci, počtem zaměstnaných či počtem odpracovaných hodin, ale že zahrnuje i jiný úhel pohledu, a to pohled kvalitativní (Mazouch, Fischer, 2011, XIX). Můžeme tedy říci, že lidský kapitál ovlivňuje nejen jedince, ale především celou společnost, kterou uvádí jako celek. Mezi základní faktory, které mají vliv na celou populaci i jedince, řadíme vzdělání, které je hlavním předmětem této práce.

Dříve než přistoupíme k ustálenému spojení „lidský kapitál“, je třeba si vymezit, co znamená samotný pojem „kapitál“. Obecně ho lze pojímat dle klasické definice Pierra Bourdieu (1986) jako jakoukoli kapacitu schopnou produkovat zisk a reprodukovat sama sebe ve stejné či rozšířené podobě, schopnou nejen akumulace, ale i směny, konverze a rozšířené reprodukce (Burdová a kol., 1999, s. 78).

Holman (2001, s. 659) vysvětluje kapitál následovně: *„Kapitál je výrobní faktor, vznikající odložením spotřeby do budoucna. Nabývá podobu fixního kapitálu (stroje, budovy, atd.), zásob, technologií a lidského kapitálu (vzdělání).“*

Pro většinu z nás znamená peněžní hodnotu, která přináší další zisk v podobě peněz či dalších hodnot. Může to být buď bankovní účet nebo určitý počet akcií České spořitelny nebo vlastnictví několika dluhopisů, které vydala vláda České republiky nebo Česká národní banka. Můžeme si pod tím však představit i jiná aktiva, např. nemovitosti, živnosti, zemědělské usedlosti, poradenské služby, firmy (Kameníček, 2012, s. 17). Především v ekonomii je kapitál chápán více způsoby. Jednou je označován jako výrobní prostředek, který slouží k výrobě, v jiném případě zase jako peníze (Vlček, 2009, s. 223).

Postupem času dochází u kapitálu ve vědeckých pracích k rozčleňování a vymezení na několik druhů. Rozvětvená typologie kapitálů je používána především v oblasti rozvojových studií, trvale udržitelného rozvoje, nejrůznějších strategických a koncepčních dokumentech. Ne všechny kapitály jsou však jasně definovány, problémem je zejména formulace „nových“ typů kapitálů. Není zaručeno, že u nich nebude docházet

k vzájemnému překrývání, užívání těchto pojmů je stále do jisté míry intuitivní. Proto Veselý (citováno podle Hübelové, 2013, s. 73) rozděluje kapitál do následujících forem:

- přírodní kapitál,
- fyzický kapitál,
- finanční kapitál,
- sociální kapitál,
- kulturní kapitál,
- lidský kapitál.

2.2 Vývoj pojmu lidský kapitál

Historie pojmu lidský kapitál sahá do 18. století, kdy se stal předmětem zájmu pro první filozofy a ekonomy. Nejprve to byl A. Smith, později např. K. Marx či A. C. Pigou, kteří se začali pojmem zaobírat. Existence termínu lidský kapitál v dnešním slova smyslu je však přisuzována ekonomům Chicagské školy, především autorům Garrymu S. Beckerovi a Jacobovi Mincerovi, jež se problematikou lidského kapitálu přímo zabývali. Od 60. let 20. století získával termín konkrétní vymezení díky přínosu laureáta Nobelovy ceny G. S. Beckera, který v roce 1964 rozvinul teorii lidského kapitálu zmíněnou již ve své knize „Human Capital“ (citováno podle Mráčková, 2008, s. 14). *„Lidský kapitál jsou schopnosti, dovednosti, a odpovídající motivace tyto schopnosti a dovednosti uplatnit“*. V dnešní době můžeme tuto definici považovat za základní kámen teorie lidského kapitálu (Mazouch, Fischer, 2011, s. 1).

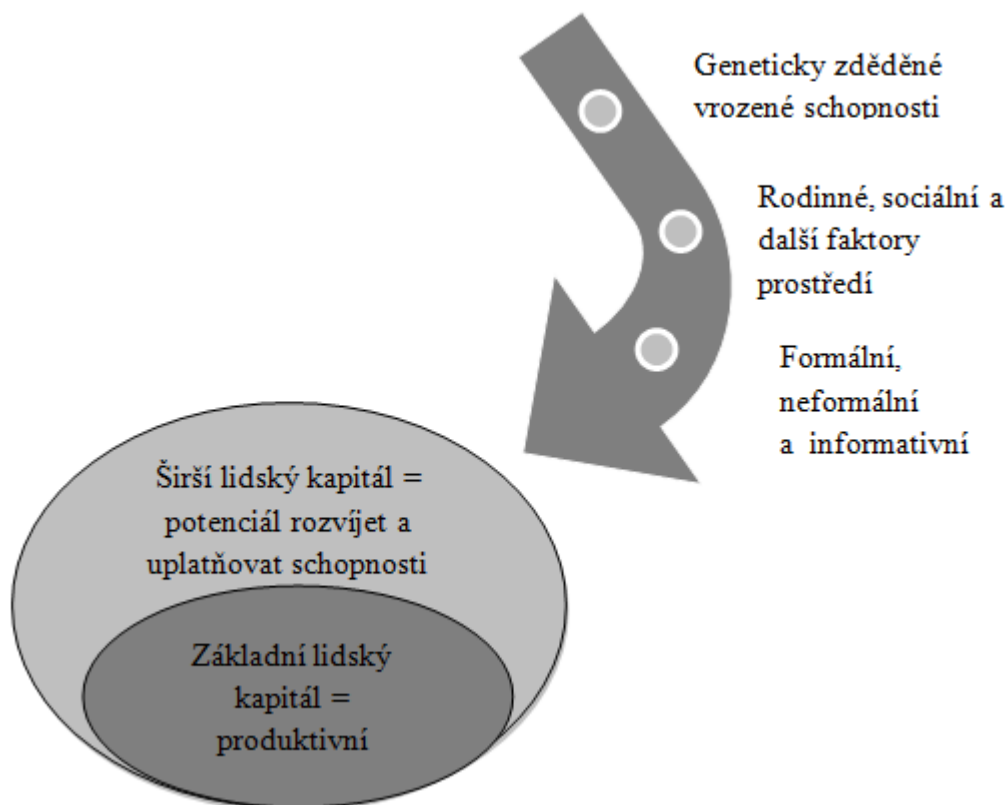
Nicméně je nutné připomenout, že zde byla řada dalších autorů, kteří se termínem také zaobírali. Dle Koubka (2009, s. 2) pochází pojem lidský kapitál od amerického ekonomy, nositele Nobelovy ceny T. W. Schultze, který jej vysvětloval následujícím způsobem: *„Vezměte v úvahu všechny lidské schopnosti, ať už vrozené či získané. Ty, které jsou cenné a mohou být vhodným investováním rozšířeny, budou tvořit lidský kapitál.“* Dále autor uvádí, že pojem je do jisté míry nestandardní, existující a skrytý v hlavách lidí, dynamický, závislý na okolnostech a vlastněný lidmi. Naopak Bakoš, Binek a Póč (2006, s. 15) formulují lidský kapitál ve smyslu *„zásoby znalostí a dovedností ztělesněných v pracovní síle, jež jsou výsledkem vzdělání a praxe a pracovní sílu zhodnocují.“*

U poměrně mladého a frekventovaného pojmu následně docházelo ke zpřesnění a rozšiřování jeho pojetí (Mazouch, Fischer, 2011, s. 1). To znamená, že ho různí autoři interpretují odlišně. Během pár let nabyly nečekaných rozměrů, s pojmem lidský kapitál

začala pracovat ekonomie, sociologie či psychologie – a právě z těchto oborů také pochází většina odborné literatury.

Postupem času se začal lidský kapitál klasifikovat na dvě části. Tyto dvě části mají mezi sebou úzkou vazbu, přesto je lze od sebe jednoznačně diferencovat. Na jedné straně hovoříme o *základním lidském kapitálu*. Ten zahrnuje především vlastnosti, např. fyzickou sílu, analytické myšlení apod. a produktivní tvůrčí schopnosti člověka, čili to, co se investuje do produkce. Na straně druhé hovoříme o rozšířeném základním kapitálu o tzv. *širším lidském kapitálu*, který nám umožňuje použití uvedených složek kapitálu základního (Mazouch, Fischer, 2011, s. 1).

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) se v dnešní době věnuje hodnocení rozvoje lidského kapitálu velmi intenzivně. Každý rok vydává studii o stavu a rozvoji lidského kapitálu Education at a Glance. V této souvislosti i OECD (citováno podle Mazouch, Fischer, 2011, s. 2) vymezila pojem lidský kapitál jako „*znalosti, dovednosti, schopnosti a vlastnosti jedince, které usnadňují vytváření osobního, sociálního a ekonomického blaha.*“

Obr. 1 Složení a faktory působící na lidský kapitál (zdroj: OECD, citováno podle Mazouch, Fischer, 2011, s. 2, vlastní zpracování)

Obr. 1 zachycuje tři základní faktory, které mají podstatný vliv na lidský kapitál. Geneticky zděděné a vrozené schopnosti jsou vstupními faktory jedince, kterými jsou dány vlastnosti a schopnosti každého člověka. Vlivem působení prostředí a vzděláním následně dochází u těchto vlastností a schopností k rozvoji (případně k „nerozvinutí“). Výsledkem mohou být nabyté a rozvíjené dovednosti a znalosti. Nesmíme přitom opomenout skutečnost, že jednotlivé složky lidského kapitálu se navzájem ovlivňují. Na osvojování si znalostí týkající se formálního, neformálního a informativního vzdělávání nebo rozvíjení dovedností mohou mít jak pozitivní, tak negativní dopad konkrétní vlastnosti jedince. Důležitou složkou jsou rodinné a sociální faktory prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. Tyto vztahy úzce korespondují s rozdělením lidského kapitálu na základní a širší (Mazouch, Fischer, 2011, s. 2-3).

V neposlední řadě bychom ovšem měli pro upřesnění lidský kapitál zařadit do skupiny či složky, ze které by tento novotvar mohl vycházet. Pro většinu lidí by to také znamenalo správné pochopení a určení jeho významu, nebo také usnadnění a korektní odkázání na poměrně populární termín. Mráčková (2008, s. 17) ve své publikaci uvádí, že

již koncem 20. století přestává být lidský kapitál samostatnou kategorií a stále více je k němu přistupováno jako k součásti *intelektuálního* kapitálu. Ve vztahu ke klíčovému termínu „lidský kapitál“ je důležité se nad tímto novým pojmem pozastavit. Koubek (2009, s. 3) definuje intelektuální kapitál jako zásoby a toky znalostí a dovedností, které jsou organizaci k dispozici. Ty mohou být považovány za nehmotné zdroje související s lidmi a společně s hmotnými zdroji (peníze a materiální jmění) tvoří tržní nebo celkovou hodnotu organizace. J. Barták (citováno podle Mráčkové, 2008, s. 17) uvádí termín téměř identickým způsobem, a sice jako „*znalosti, s kterými organizace disponuje, prakticky je využívá a které jí slouží k vytváření bohatství.*“ Z definic je možné odvodit, že lidský kapitál není pouze jedinou složkou kapitálu intelektuálního, nýbrž jeho nejdůležitější částí, dalšími skupinami jsou společenský a organizační kapitál. Intelektuální kapitál je tedy tříslučkový. Koubek (2009, s. 1) zhodnotil význam jednotlivých složek takto: Jedinci vytváří, udržují si a používají znalosti a dovednosti (lidský kapitál) a utváří intelektuální kapitál. Jejich znalosti se rozšiřují a prohlubují vzájemným působením a ovlivňováním (společenský kapitál) a plodí tak institucionalizované znalosti vlastněné organizací (organizační kapitál).

2.3 Měření lidského kapitálu

Není bez zajímavosti, že právě sociálně-ekonomická transformace ve střední a východní Evropě stále častěji klade před teoretiky, ekonomy, politiky otázku tvorby a zhodnocování lidského kapitálu. Byly to totiž právě bývalé komunistické země, kde v rozporu s ideologickými proklamacemi byl lidský kapitál zcela okrajovou veličinou ekonomického i sociálního rozvoje (Burdová a kol., 1999, s. 87).

Již před více než 50 lety, kdy lidský kapitál získával patřičnou formu, především v ekonomické sféře, rostl význam jeho studia. Zejména pro pochopení změn ve společnosti i ekonomice, nastává otázka měření této veličiny. Nejčastěji užívaný indikátor lidského kapitálu dle (Burdová a kol., 1999, s. 87) je dosažené vzdělání či počet let strávených studiem, na jejichž souvislost je v této práci soustředěna největší pozornost. Podobný názor na tento problém má i OECD (Koschin, 2005, s. 47), která uvádí, že lidský kapitál je zřejmě výsledek vzdělání, vrozených schopností a rodinného a sociálního prostředí. Tvrdí, že pokud je třeba lidský kapitál změřit, je nutné zakomponovat všechny tyto vlivy, jež by mohly mít rozhodující vliv na výsledek. Jelikož není možné klasifikovat vrozené schopnosti či rodinné a sociální prostředí, bereme tedy v úvahu, že předmětem měření lidského kapitálu je zpravidla úroveň vzdělání. Objem znalostí a dovedností jsou prvky,

jimiž jedinec disponuje a které by se měly také měřit. Vzhledem k tomu, že je obtížné srovnávat školské systémy v jednotlivých zemích, navrhuje OECD „měřit“ vzdělání ukazatelem délky školní docházky.

Z toho vyplývá, že aby bylo možné uskutečnit měření lidského kapitálu, je nezbytností najít přijatelného ukazatele. Ten by se měl svou substancí co nejvíce ztotožňovat s jevem „lidský kapitál“. Měl by ho tedy vyjádřit v takové formě, která je z praktického hlediska použitelná a tedy dobře odhadnutelná. Mezi ideální a nedostižné ukazatele patří již zmiňovaná úroveň vzdělání, která je jedna z nejlépe změřitelných částí lidského kapitálu (Mazouch, Fischer, 2011, s. 3). Lze ověřit například formou testování, která je především na tuto složku lidského kapitálu zaměřena a kde částečně přezkoumává úroveň ostatních složek.

Každý jedinec disponuje jinou úrovní znalostí, dovedností a schopností v určitém čase. Neznamena to však, že tuto úroveň musí mít po celý život. Některé vlastnosti a zejména dovednosti se mohou kladně formovat během života či naopak ztrácet. Záleží primárně na prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje (Mazouch, Fischer, 2011, s. 4).

V současné době je možné recenzovat úroveň lidského kapitálu prostřednictvím zjišťování úrovně vzdělání. Vzdělání, resp. jeho nejvyšší dosažená úroveň by měla být, v ideálním případě, také jednou z cest ke změření úrovně lidského kapitálu. Získaný titul nebo certifikát by měl ukazovat na určitou úroveň znalostí, schopností a dovedností jedince, prostřednictvím kterých dosáhl právě na tento titul či certifikát (Mazouch, Fischer 2011, s. 4).

2.4 Investice do lidského kapitálu

Školní vzdělávání, jazykové kurzy, zdravotní péče či zdravý životní styl jsou aktivity, které pro většinu z nás představují běžnou každodenní činnost tvořící náplň dne. Když se nad jednotlivými aktivitami zamyslíme, můžeme dojít k závěru, že každá z těchto aktivit má odlišný charakter. Přesto tyto činnosti mají přirozený vliv na naši životní úroveň, v tomto případě blahobyt, jež zahrnuje pocity plné životní síly a zdraví, pocity užitku a prospěchu z činnosti atp. Důležité je, abychom jednotlivé aktivity od sebe dokázali odlišovat, zda jsou momentální (s bezprostředním účinkem), jednorázové nebo dlouhodobé. Každá z těchto kategorií má jiné dopady, proto náš postoj k nim bývá většinou rozdílný. Např. při převaze vlnivých pocitů danou činnost opakujeme, pokoušíme se ji prohlubovat či prodlužovat. U zcela jiných aktivit, jež vyvolávají pocity méně šťastné,

se snažíme jim vyhýbat, snižujeme jejich intenzitu nebo se zcela příště činnosti vyhneme (Kameníček, 2003, s. 11-12).

Oblast lidských aktivit dosahuje poměrně rozsáhlých rozměrů, proto je Kameníček ve své publikaci (2003, s. 13) rozdělil na dvě skupiny. Do první části zařadil činnosti jednorázové, jež nesou okamžitý příjem. Druhou část tvoří aktivity dlouhodobé, které příjem poskytují až v budoucím horizontu. Příjem v tomto slova smyslu můžeme formulovat více způsoby a to jako: sumu peněz, psychický přínos z nějaké aktivity či libovolnou formou toho, co vnímáme jako náš prospěch. Naopak blahobytem označujeme aktiva sloužící k uspokojování našich potřeb.

Termín obecně vyjadřuje aktivity mající dopad na peněžní či psychické příjmy jedince, vlivem jejich chování ať už trvalým nebo opakovaným. Investice může být jednorázového i dlouhotrvajícího typu, jejíž výsledek se neprojevuje pouze v jedné periodě, nýbrž v delším časovém úseku (Kameníček, 2003, s. 15).

Činnosti jsou dle Kameníčka (2003, s. 15) hlavním předmětem teorie *investic do lidského kapitálu*, které mají zásadní vliv na budoucí peněžní příjmy. Tyto aktivity zvyšují zdroje, které se nacházejí v každém z nás.

Autor dále ve svém díle uvádí, že u jednotlivých druhů investic dochází k odlišení. Rozdíly mezi investicemi lze zaznamenat v tom, jakou mají podobu, jedná-li se např. o výcvik na pracovišti nebo školní vzdělávání, o migraci či v úvodu této části kapitoly již zmíněnou zdravotní péči, nebo také zda ovlivňují velikost výdělků, příjmů a spotřebu.

2.4.1 Vzdělávání

Vzdělávání začíná narozením a pokračuje prakticky celý život. V dnešním rozvíjejícím se a globalizovaném světě je nedílnou součástí běžného života i klíčem k budování úspěšné kariéry.

Vzdělání, nové dovednosti, stálejší zdraví, uznání, které nám projevují lidé z našeho okolí, totiž nelze oddělit od konkrétního člověka. Tyto aktivity se zpravidla označují jako již zmíněné „investice do lidského kapitálu“. Většina forem kapitálu je zcizitelná, o *lidský kapitál* nás však nikdo připravit nemůže (Kameníček, 2012, s. 18).

Klíčovým pojmem, spíše klíčovou oblastí, pokud hovoříme o investicích do lidského kapitálu je právě sféra vzdělávání. Ale i v případě, že budeme tento pojem interpretovat velmi široce, nelze investice do lidského kapitálu redukovat pouze na ně. Je nutno zahrnout minimálně investice do rozvoje mentálních schopností a dispozic lidí, včetně jejich zdraví a dispozic fyzických. Samostatné vzdělávání je přitom nejen pojmem,

nýbrž i procesem výrazně širším, než „pouhé“ studium zaměřené na získání příslušné odborné klasifikace (Čechák, 2003, s. 22).

2.4.2 Rodina

Další neopomenutelnou investicí do lidského kapitálu je vliv rodiny a rodinného prostředí na znalosti, dovednosti a utváření hodnot dětí. Tyto základní faktory se mohou během let povinné školní docházky znatelně prohloubit. Jejich vývoj je však odrazem vlivu rodinného zázemí na jedince. Děti, které byly vychovávány správně a žijí ve vyhovujícím prostředí, si mnohem více a jednodušeji osvojí základní poznatky či dovednosti. Jejich hodnotová škála bude mnohem bohatší než u jedinců, kteří neměli takové štěstí. Od toho se také odvozuje jejich budoucnost a uplatnění se na trhu práce (Kameníček, 2003, s. 19).

Dle Vlčka (2009, s. 217) byl v souvislosti s investicemi analyzován i vliv rodinného zázemí a finančních omezení na úroveň vzdělání. Z dat vyplynulo, že mezi sociálně-ekonomickým postavením rodičů a kvalitou a úrovní vzdělání jejich dětí existuje výrazná souvislost.

Rodiče mají tedy zásadní vliv na vzdělání svých dětí. A nejen to, odrazem jejich výchovy je budoucnost dětí, jejich postoj k životu a k ostatním lidem ve společnosti.

2.5 Nezaměstnanost

Práce zaujímá v žebříčku hodnot člověka důležité postavení, může však nastat situace, kdy člověk ztratí práci, třeba i nedobrovolně (Siegrist, 2001, s. 23).

Dle Vlčka (2009, s. 408) je nezaměstnanost v zásadě sestavována na základě poptávky po zaměstnání. Mezinárodní organizace práce (citováno podle Dobešové, 2007, s. 3) za nezaměstnané považuje ty osoby, které v referenčním období neměly žádné zaměstnání, neodpracovaly ani jednu hodinu za mzdu nebo odměnu a aktivně hledaly práci, do které by byly schopny nastoupit nejpozději do dvou týdnů.

Nezaměstnaní jsou tedy všechny osoby starší 15 let splňující ve sledovaném období následující podmínky (Dobešová, 2007, s. 3):

- nebyly zaměstnané,
- aktivně hledaly práci,
- byly připraveny k nástupu do práce, tedy byly k dispozici nejpozději do 14 dnů.

Pokud osoby nesplňují výše uvedené podmínky, jsou považovány za osoby zaměstnané nebo ekonomicky neaktivní.

Nezaměstnanost patří v současné době mezi hlavní ekonomické a sociální problémy. Proto se stala předmětem zkoumání, jehož výsledkem je řada forem nezaměstnanosti (Vlček, 2009, s. 411):

- frikční nezaměstnanost - též označována jako vyhledávací nezaměstnanost, spojena s hledáním existujících neobsazených pracovních míst,
- strukturální nezaměstnanost - vzniká v důsledku dílčích nerovnováh na trhu práce, ovlivněná strukturálními změnami v ekonomice,
- cyklická nezaměstnanost - vzniká při poklesu poptávky po pracovní síle, zapříčiněno výkyvy ekonomiky,
- sezonní nezaměstnanost - jde o přirozené kolísání poptávky po práci, které je vyvoláno střídáním ročních období.

3 VÝVOJ VZDĚLANOSTNÍ STRUKTURY OBYVATELSTVA PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU V OBDOBÍ 1991–2011

Pro tuto práci je prioritní analýza vzdělanostní struktury obyvatelstva zájmového území. Důležitým krokem při její tvorbě bylo zpracování dat. Jejich jediným možným zdrojem pro území České republiky je Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB). Sčítání lidu prošetřuje aktuální údaje o obyvatelstvu k danému okamžiku. V desetileté periodě dochází ke kompletnímu šetření na území celého státu, jež se vztahuje k určitému dni. Data jsou zjišťována od prostorové úrovně základních sídelních jednotek (ZSJ) (Tvrdý, 2003, s. P3-2).

Český statistický úřad (2014, s. 4) ve své publikaci uvádí, že sčítání lidu je jediným zdrojem dat o úrovni dosaženého vzdělávání, který umožňuje slučování s dalšími údaji za osoby. V žádném registru obyvatel totiž nejsou údaje o vzdělání uváděny.

Za první Československé republiky se sčítání konalo v letech 1921 a 1930, jediným zjišťovaným údajem, který měl souvislost s úrovní vzdělání, byla gramotnost. Postupným vývojem cenů došlo k zahrnutí otázky týkající se nejvyššího ukončeného vzdělání, poprvé byla zařazena v roce 1950, naopak dotaz na znalost čtení a psaní byl ze sčítacích formulářů vyřazen. Během let 1950–2011 došlo k několika změnám ve školském systému a legislativě, proto jsou údaje o dosaženém vzdělání srovnatelné jen v seskupené podobě (ČSÚ, 2014, s. 4).

Pro zvolené období 1991, 2001 a 2011 bylo určeno, jako relevantní ukazatel úrovně lidského kapitálu, již zmíněné nejvyšší ukončené vzdělání. Údaje při sčítání v době samostatnosti České republiky vyplňovaly jen osoby starší 15 let, obdobně tomu bylo i v předcházejících cenzech. Ve sčítacím formuláři měly zvolit jednu z možností dle nejvyšší dokončené školy. Kategorie byly sestaveny dle Mezinárodní normy pro klasifikaci vzdělání ISCED-97. Mezi lety 2001 a 2011 však došlo ke snížení počtu vzdělanostních skupin (ČSÚ, 2014, s. 4-5). Pro účely srovnání vývoje v letech 1991–2011 bylo proto nutno sčítáními vykázané stupně vzdělání sloučit do srovnatelných kategorií, které bylo provedeno takto:

- **bez vzdělání, základní (vč. neukončeného), nezjištěno,**
- **střední vč. vyučení (bez maturity),**
- **úplné střední (s maturitou), nástavbové studium a vyšší odborné,**
- **vysokoškolské.**

Kategorie „nezjištěno“ tedy byla v tomto případě zahrnuta do skupiny osob s nejnižším vzděláním. Protože jsou jen těžko odhadnutelné motivy, které vedly v roce 2011 poměrně malou, ale rozhodně statisticky významnou skupinu lidí k odmítnutí odpovědi na dotaz o vzdělání, může být jejich ztotožnění s lidmi se ZŠ poněkud kontroverzní. V našem případě se naštěstí jednalo ve všech sledovaných územních úrovních o relativně přibližně stejně početné skupiny lidí bez extrémních hodnot (které se vyskytly např. v Praze), lze se proto domnívat, že tento postup nepovede k interpretačním nepřesnostem.

Pro interpretaci výsledků byla použita data z již zmíněného statistického úřadu. Abychom získali výsledný podíl podle jednotlivých územních celků, bylo zapotřebí absolutní hodnoty přepočítat následujícím způsobem:

$$\frac{\text{Počet osob s dosaženou úrovní vzdělání}}{\text{Celkový počet osob starších 15 let}} * 100 [\%]$$

3.1 Sčítání lidu 1991

Půlnoc ze soboty 2. 3. 1991 na neděli 3. 3. 1991 byla rozhodným okamžikem pro poslední československé sčítání. Soupis 1991 byl sjednoceným populačním, bytovým a domovním cenzem. Základní metodou bylo „sebesčítání“, které spočívalo ve vyplňování tiskopisů. Velký vliv na sčítání měla rychle se měnící společensko-politická situace po listopadu 1989. Přes veškeré negativní postoje obyvatel k cenzu se sčítání podařilo realizovat (ČSÚ, 2007).

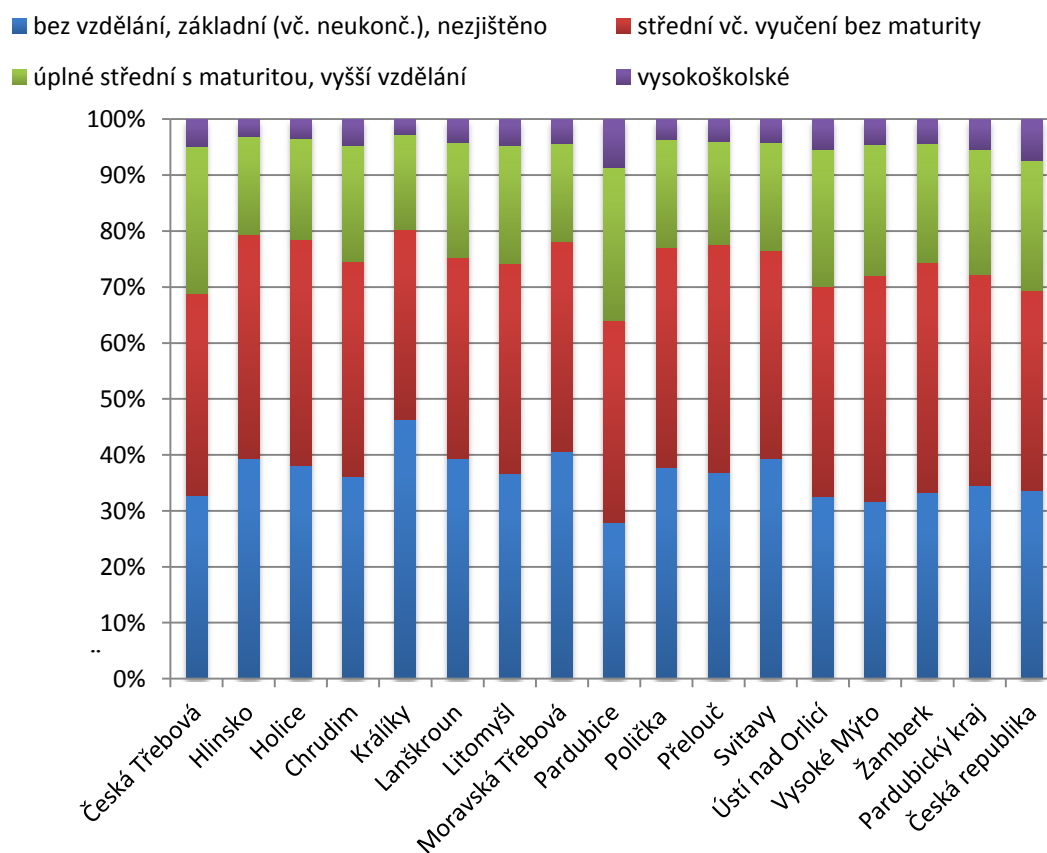
Výsledky z cenzu roku 1991 jasně ukazují, že počet obyvatel se základním vzděláním začíná převyšovat skupina lidí se vzděláním středoškolským bez maturity. Na Obr. 2 si můžeme povšimnout, že vnitrokrajské rozdíly ve vzdělanostní struktuře nebyly velké, podíl osob s nejvýše ukončeným základním vzděláním se ve většině SO ORP pohybuje v intervalu 31,6–40,6 %. Od průměrných hodnot výrazněji vybočují pouze SO ORP Pardubice, dosahující podprůměrných 28 % podílu obyvatel, a SO ORP Králiky s výrazně vyšším podílem – 46,3 %. Rozdíl téměř 18 procentních bodů je dán mj. rozdílnou věkovou strukturou – Pardubice byly centrem migrací zejména mladšího lépe vzdělaného obyvatelstva.

Úroveň středoškolsky vzdělaných osob vč. vyučených dosahuje v průměru 38,1 %. Vyšší sekundární a především postsekundární vzdělání bylo v 90. letech, jak uvádí Český statistický úřad (2014, s. 8), poměrně málo rozšířené, v mnohých případech ani nebyly

samostatně kvantifikovány. V našem případě se dosahující úroveň vzdělání pohybuje pozvolným vzestupem od 16,8 % k 27,4 % bez výrazného kolísání.

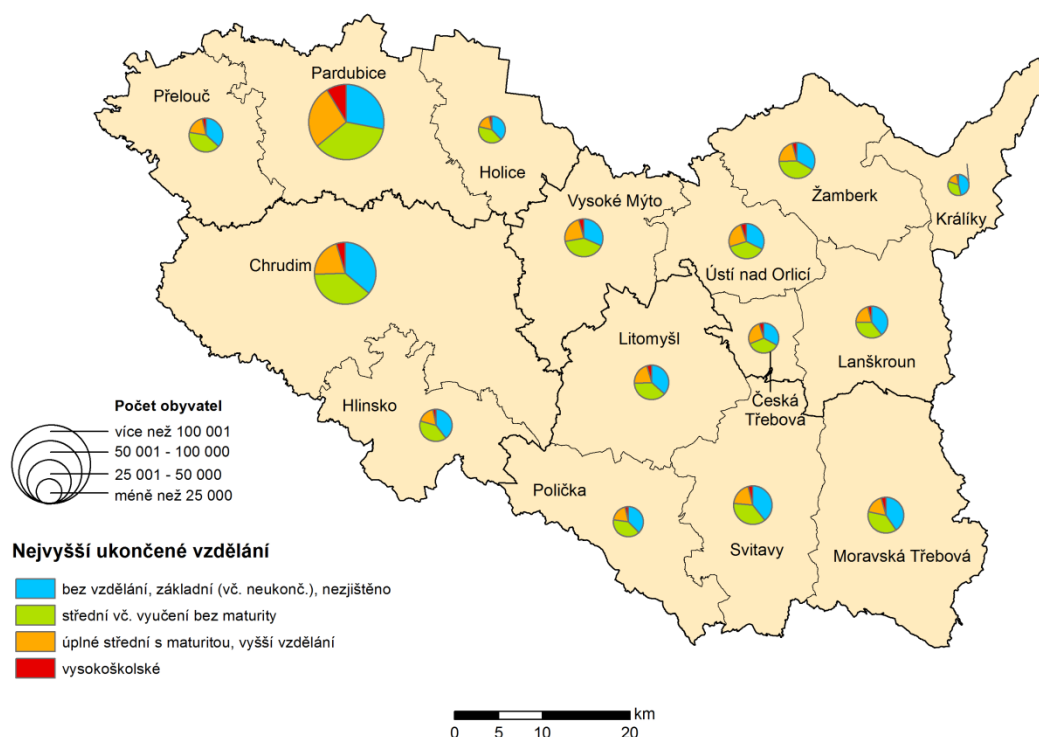
Vysokoškolsky vzdělaných lidí postupem času přibývá. Průměr za SO ORP Pardubického kraje dosáhl v roce 1991 hodnoty 4,5 %. Nejlepší výsledky byly zjištěny opět v SO ORP Pardubice (8,6 % vzdělaných), město Pardubice jako správní centrum kraje a sídlo velkých chemických podniků přirozeně nabízelo vysokoškolsky vzdělaným nejlepší pracovní možnosti v kraji.

V neposlední řadě byly vypočítány i jednotlivé úrovně vzdělání za celý Pardubický kraj v porovnání s Českou republikou. Procentuální zastoupení osob s nejvýše základním vzděláním a středoškolským bez maturity dosahovalo o pár desetin procentního bodu vyšších hodnot v Pardubickém kraji než u ČR. Hodnoty primární úrovně zaujímaly více jak třetinovou část linie. Podobně tomu bylo i u nižšího sekundárního stupně vzdělání, kde kraj převyšuje o 2 procentní body území našeho státu. Naopak středoškolsky vzdělaných s maturitou bylo u ČR více o 1 procentní bod. Průměrná hodnota vysokoškolsky vzdělaných osob v České republice pohybuje kolem 7,3 %. V případě kraje je to 5,4 % osob.

Obr. 2 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve sledovaných územních celcích v roce 1991 (Zdroj: SLDB 1991, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 1)

Na základě Tab. 1 byl vytvořen Obr. 3, na němž můžeme pozorovat kruhový diagram výsledků nejvyššího ukončeného vzdělání za jednotlivá SO ORP Pardubického kraje. Největší zastoupení má kategorie se základním nejvyšším ukončeným vzděláním. U středoškolsky vzdělaných osob s maturitou není posloupnost nějak výrazně odlišná. Třetí nejpočetnější kategorie v tomto případě postupuje taktéž analogicky. Nejvýraznější změny nalezneme u SO ORP Pardubice v případě vysokoškolsky vzdělaných osob, kde jsou hodnoty patrně větších rozměrů než u ostatních obcí třetího stupně.

Obr. 3 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání na území Pardubického kraje za rok 1991 (Zdroj: SLDB 1991, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 1)

3.2 Sčítání lidu 2001

Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) pro rok 2001 se uskutečnilo 1. března nového tisíciletí v době samostatné České republiky. Do sčítacího soupisu téhož roku byly nově zařazeny všechny osoby, které měly na území ČR trvalý nebo dlouhodobý pobyt (Tvrdý, 2003, s. P3-2).

Na Obr. 4 je zřejmé, že osoby s primárním vzděláním nedosahují tak vysoké procento zastoupení jako v roce 1991. Větší možnosti vzdělávání a dychtivost lidí má

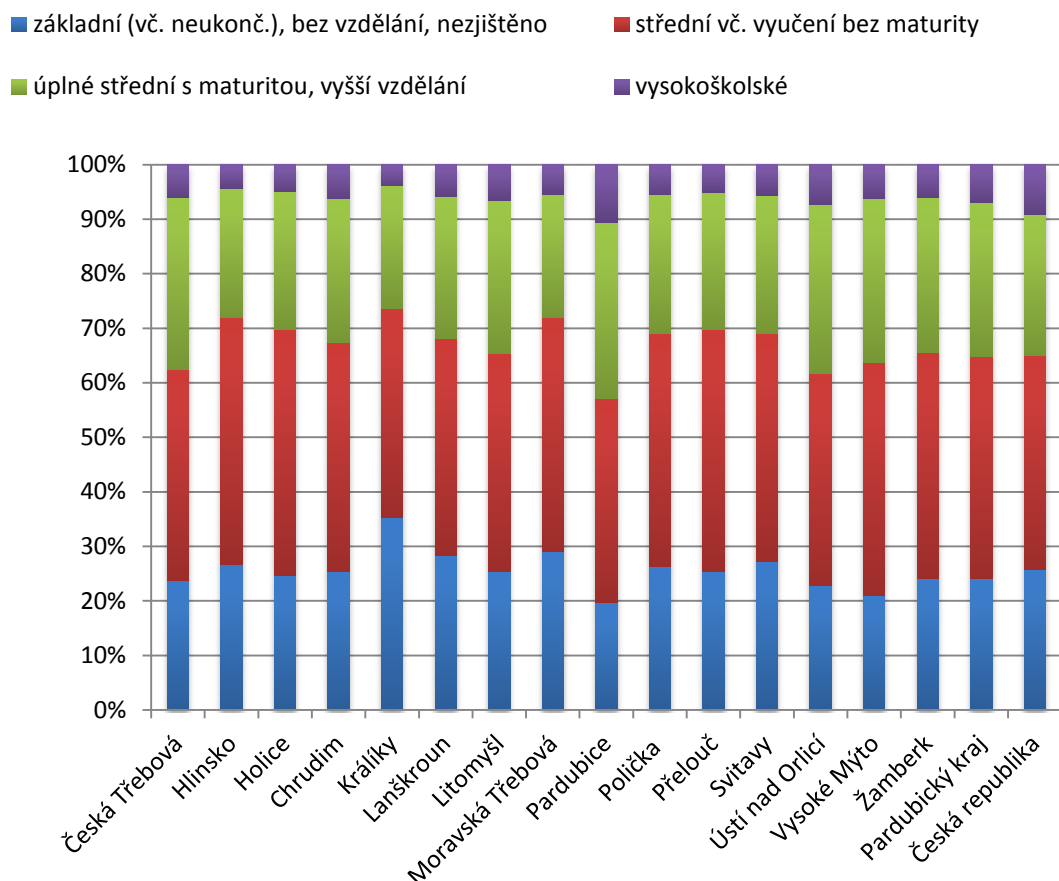
dopad na snižující se čísla v této kategorii. Obecně lze říci, že u linie první kategorie došlo k poklesu až o 10 procentních bodů.

Posloupnost nižšího sekundárního vzdělání ve srovnání s rokem 1991 narůstá. Její hodnoty zauímají více než třetinu části podílu, proto se také řadí v tomto roce mezi velikostně nejrozsáhlejší.

Podobně jako předešlý stupeň vzdělání i úplná středoškolská, nástavbová a vyšší odborná úroveň patřičně roste, oproti roku 1991 došlo ke zvýšení o 6,1 procentních bodů.

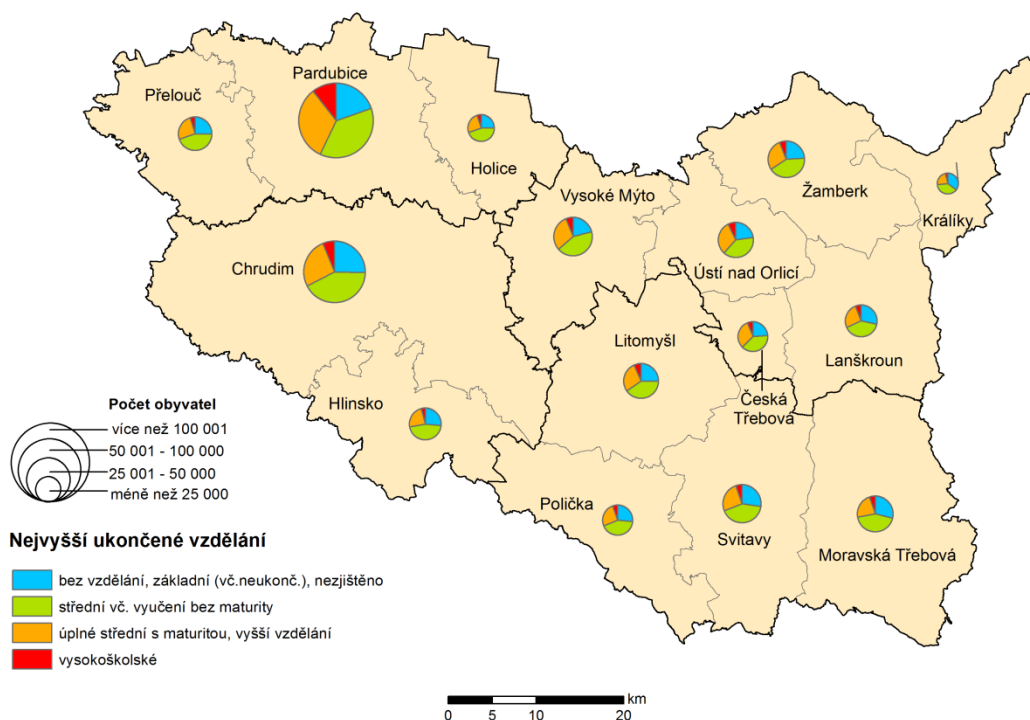
Počet vysokoškolsky vzdělaných lidí se také zvyšuje, a to až o 2 procentní body za každou obec třetího stupně. Největší počet osob s vystudovanou vysokou školou se nachází v SO ORP Pardubice, Ústí nad Orlicí a Litomyšl.

Primární úroveň má v obou největších územních celcích podobný klesající průběh. U středoškolské úrovně bez maturity dochází k vzestupu, v případě Pardubického kraje se jedná až o zastoupení 40,8 % osob. U ČR je to o 1,5 procentního bodu méně. Kategorie úplného středního vzdělání dle očekávání i nadále roste. Stejně tomu je i tak u nejvyšší dosažené úrovně vzdělání. V roce 2001 bylo na území České republiky průměrně 9,2 % obyvatel s vysokou školou, kdežto Pardubický kraj dosahoval mírně podprůměrných hodnot.

Obr. 4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve sledovaných územních celcích v roce 2001 (Zdroj: SLDB 2001, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 2)

Počet osob se základním vzděláním v tomto případě nedosahuje takových hodnot jako v posledním československém sčítání. Jejich podíl zaujímá přibližně čtvrtinu část kruhu, podobně jako počet obyvatel s úplným středoškolským vzděláním. Obr. 5 zachycuje především velikostní růst druhé nejnižší kategorie vzdělání, který se blíží v kruhovém diagramu v některých případech až k polovině jejího rozsahu. Neustále zvyšující se skupinou je míra absolventů vysoké školy, která se pohybuje od 3,9 % do 10,6 %.

Obr. 5 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání na území Pardubického kraje za rok 2001 (Zdroj: SLDB 2001, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 2)

3.3 Sčítání lidu 2011

Během desetileté periody docházelo k přípravám nejrozsáhlejšího statistického zjišťování tj. Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB). Rozhodujícím okamžikem byla půlnoc z 25. na 26. března 2011, kdy proběhlo poslední prozatímní sčítání. U cenzu také došlo k mnoha změnám proti minulým soupisům. Vliv na to měl mimo jiné vstup ČR do Evropské unie a s ním i řada nových nařízení (ČSÚ, 2015).

S přibývajícimi roky neustále ubývá počet lidí, kteří mají dokončenou pouze devítiletou povinnou školní docházku. Důvodem jsou hlavně větší požadavky a uplatnění se na pracovním trhu, kde je vyžadováno alespoň středoškolské vzdělání.

Podle výsledků ze SLDB 2011 horní hranice procentuálního zastoupení osob s nejvyšším ukončením základním vzděláním klesla na hodnotu 32,7 % (Obr. 6). Lze tedy tvrdit, že za posledních 20 let došlo ke snížení o 13 procentních bodů. Z hlediska jednotlivých SO ORP si neustále udržují první a poslední příčku (ve vzestupném pořadí) SO ORP Pardubice a SO ORP Králíky.

Počet osob se středním vzděláním či vyučením dosahuje intervalu 31,8 % – 42,5 %. Během posledního sčítání u této kategorie dochází ke změně. Od roku 2001, kdy se průměrný počet zvyšoval, dochází k opětovnému klesajícímu směru. V porovnání s rokem 1991 je to méně o pouhé 0,4 procentní body. Rozdíl se výrazněji zvýšil až s rokem 2001, kdy se hodnota vyšplhala v průměru na -3,7 procentních bodů.

Středoškolsky vzdělaných lidí neustále přibývá, přičemž difference mezi lety 2001 a 2011 není takového rozsahu jako v letech 1991 a 2001.

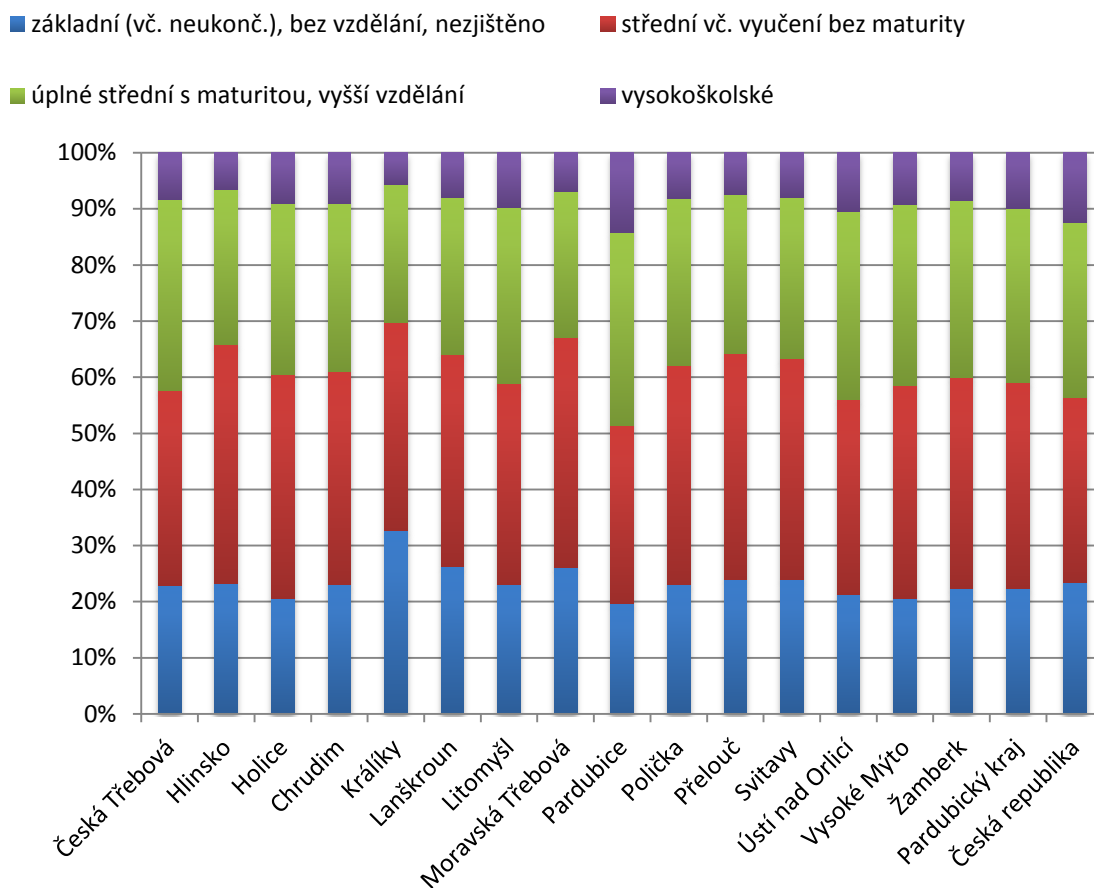
Úroveň vysokoškolsky vzdělané části populace se i nadále vzestupně zvyšuje. Procentuální zastoupení od roku 1991 narostlo až dvojnásobně.

Na Obr. 6 je také vyobrazeno porovnání výsledků za poslední sčítání mezi Českou republikou a Pardubickým krajem. Z obrázku je patrné, že Pardubický kraj si vede poměrně obstojně u kategorie středoškolského vzdělání bez maturity. Pouze zde dosahuje nejvyšších hodnot. Navýšení oproti ČR činí 3,6 procentních bodů. V ostatních skupinách vzdělanostní úrovně kraj dosahuje podprůměrně vysokých hodnot.

Osoby s dokončenou základní školou jsou v obou zastoupeních téměř vyrovnané. Bohužel v případě této kategorie u součtu za ČR hraje velkou roli počet nezjištěných, který dosahuje poměrně vysokých hodnot.

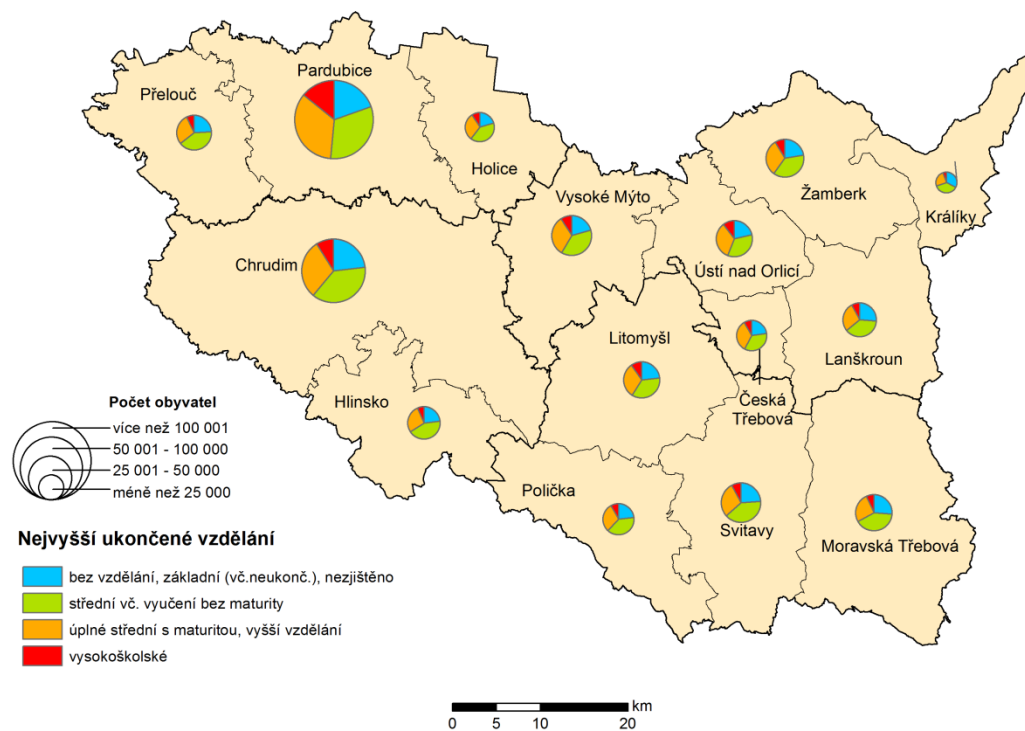
Třetina obyvatel ve sčítacím formuláři uvedla, že jejich nejvyšší dosažená úroveň vzdělání je středoškolské s maturitou nebo vyšší. Průměrově se hodnoty liší v případě Pardubického kraje o 0,1 procentního bodu.

Za rok 2011 se na území České republiky nachází v průměru 1 114 731 vysokoškolsky vzdělaných lidí, přičemž 43 246 je v Pardubickém kraji.

Obr. 6 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve sledovaných územních celcích v roce 2011 (Zdroj: SLDB 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 3)

Na Obr. 7 je znatelná rostoucí výšeč vysokoškolsky vzdělaných lidí oproti minulým rokům. Za poměrně krátkou dobu se kategorie nejvyššího možného vzdělání postupně přibližuje kategorii nejnižší a to osobám pouze základně vzdělaným. Největší části kruhového diagramu zauímají především sekundární úroveň vzdělání, které svým rozsahem zabírají více než polovinu kruhu.

Obr. 7 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání dle jednotlivých SO ORP na území Pardubického kraje za rok 2011 (Zdroj: SLDB 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 3)

4 ÚZEMNÍ ROZDÍLY V ÚROVNI VZDĚLANOSTI OBYVATELSTVA ZA ROK 2011

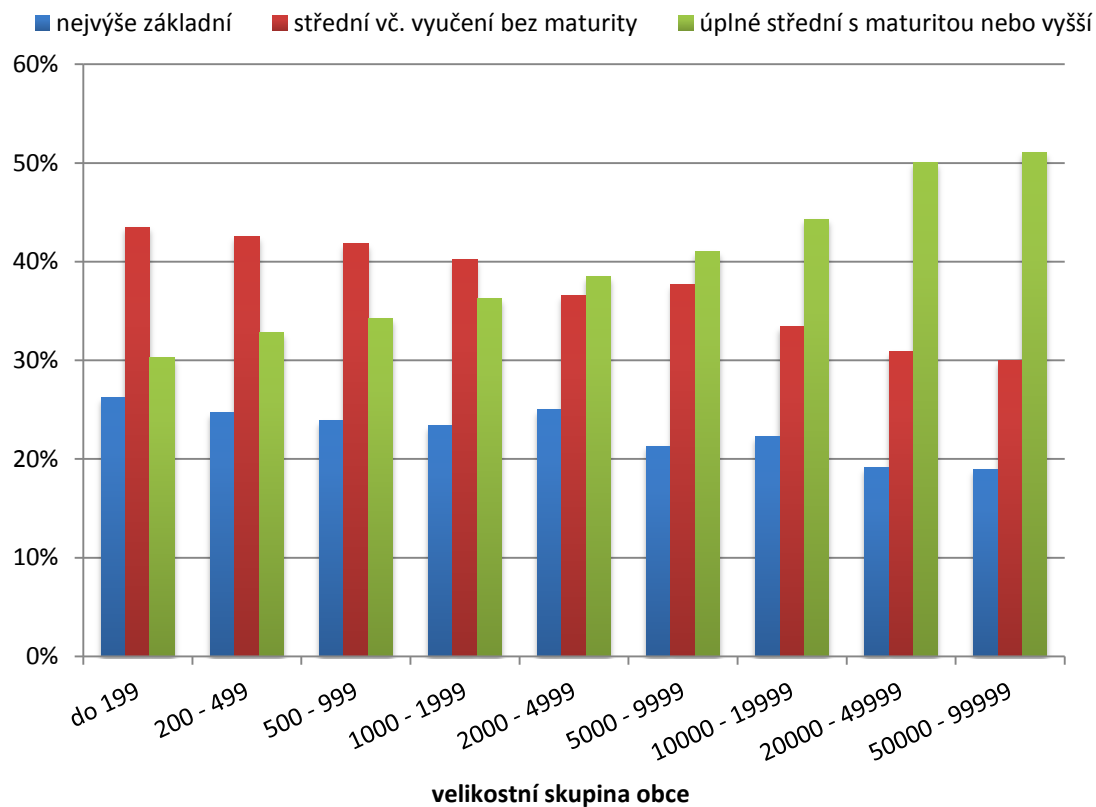
Územní rozdíly mezi jednotlivými SO ORP Pardubického kraje jsou již uvedeny v předešlých kapitolách, proto je následující oddíl zaměřen pouze na velikostní kategorii obcí.

Na území Pardubického kraje se nachází 451 obcí. Přičemž největší počet se nachází v okrese Svitavy (Územní identifikační registr, 2013). Na Obr. 8 pozorujeme hned dva trendy, kdy se zvyšujícím se počtem obyvatelstva v obcích dochází k poklesu nejvyššího ukončeného vzdělání středního vč. vyučení bez maturity a kdy se zvyšujícím se počtem obyvatelstva v obcích dochází k nárůstu nejvyššího ukončeného vzdělání úplného středního s maturitou nebo vyššího.

Největší diference nalezneme u posledních dvou velikostních skupin, které zastupují pouze dvě města - Chrudim a Pardubice. Zde převažuje alespoň poloviční zastoupení obyvatel s minimálně vystudovanou střední školou, ne-li vyšší. Proti tomu obce do 5000 obyvatel se pohybují v intervalech od 30,3 % do 38,8 %.

Vystudovanou základní školu k 26.3.2011 mělo u nejmenších obcí pouze 26,2 %. S přibývajícím počtem obyvatel se stav snižuje a to až na 18,9 %. Pouze u obcí s 2000 - 4999 a 10 000 - 19 999 obyvateli došlo k mírnému vzestupu.

Obdobně tomu je i u druhé vzdělanostní kategorie, jejíž průběh postupuje téměř analogicky. Pozvolně klesající linii porušují jen obce s 5000 - 9999 obyvateli.

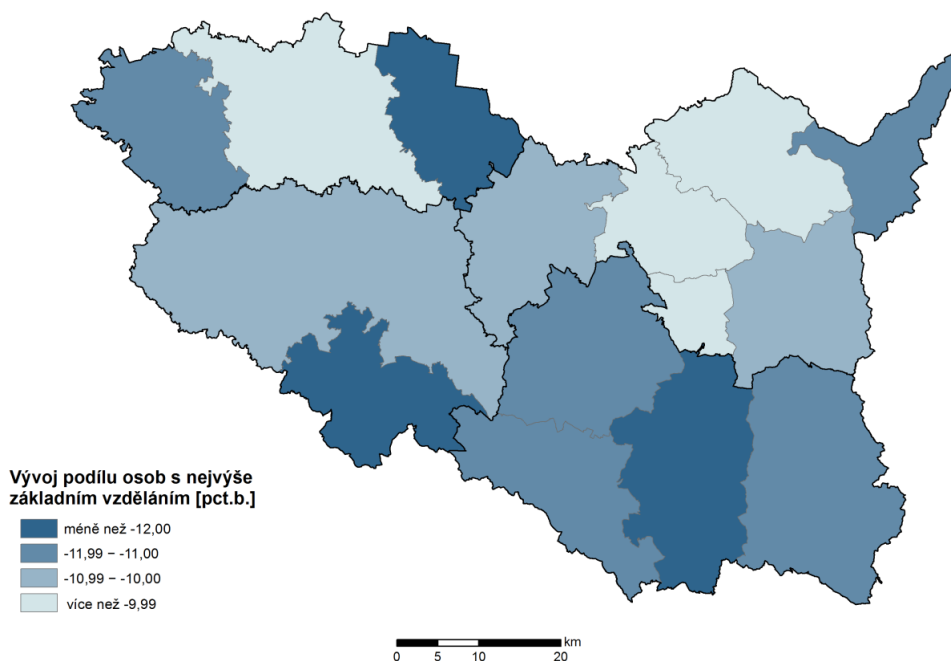
Obr. 8 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání a velikostních skupin obcí na území Pardubického kraje v roce 2011 (Zdroj: SLDB 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 4)

5 ZMĚNY ZASTOUPENÍ ÚROVNÍ VZDĚLANOSTI OBYVATELSTVA V OBDOBÍ 1991–2011

V předcházejících kapitolách byla veškerá pozornost soustředěna na vývoj jednotlivých vzdělanostních úrovní podle výsledků sčítání lidu. Nyní se však věnujme mezioblastním změnám nejvyšších dosažených úrovní vzdělání. Zaznamenané výpočty jsou uvedeny v procentních bodech.

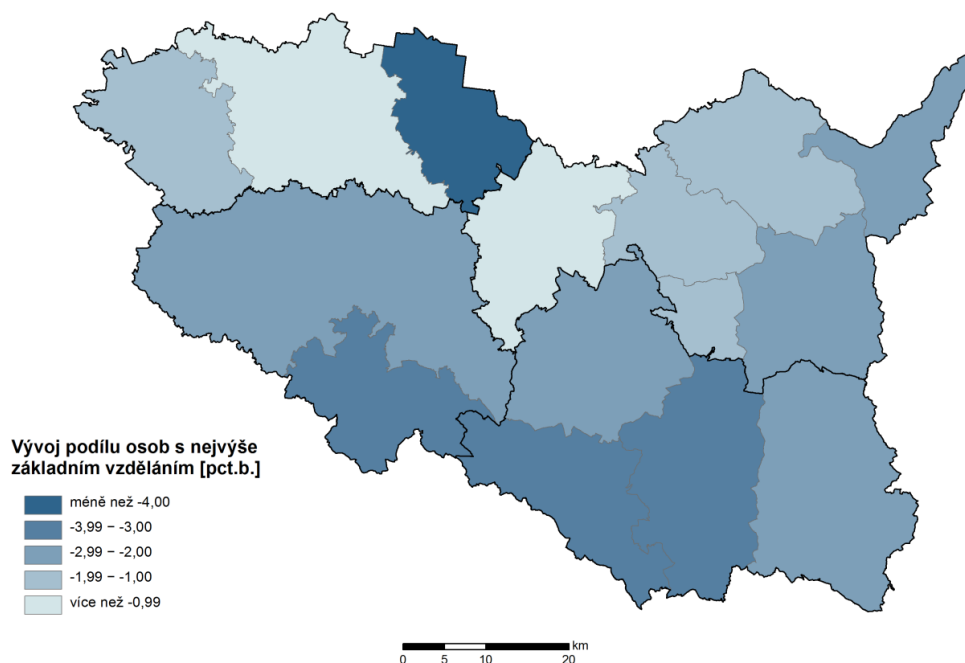
5.1 Základní vzdělání

Počátek největších změn týkající se osob s nejvýše základním vzděláním nalezneme mezi roky 1991 a 2001. Právě toto období jasně ukazuje, že dochází k výraznému zvýšení počtu osob středoškolsky vzdělaných s maturitou. Dopadem je ovšem klesající trend počtu osob se základním vzděláním (Obr. 9). Během posledního československého a prvního českého sčítání se podíl osob snížil o -13,4 až -8,3 procentních bodů, což znamená, že v roce 2001 její míra nedosahovala ani původní čtvrtinovou část. Největší změna v tomto případě postihla SO ORP Holice, Hlinsko a Svitavy. Naopak nejmenšího rozdílu bylo zaznamenáno u SO ORP Pardubice.

Obr. 9 Vývoj změn podílu osob s nejvýše základním vzděláním v období 1991–2001 (Zdroj: SLDB 1991 a 2001, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 5)

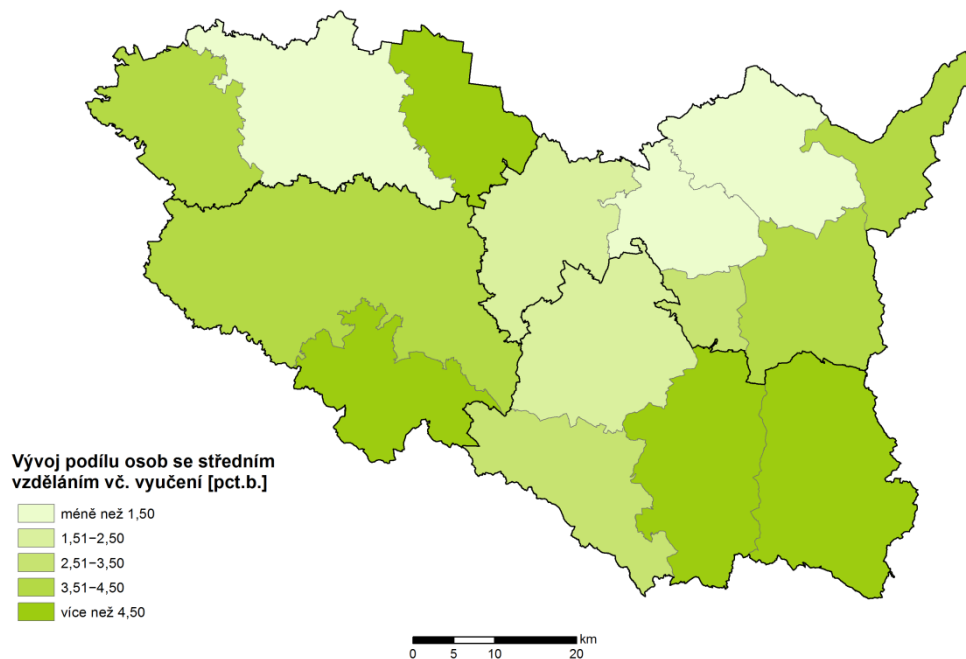
Následující sčítací dekáda v období 2001 a 2011 poukazuje na stále snižující se primární úroveň vzdělání. Rozsah změn však nedosahuje takových rozměrů jako v předešlých letech. Většina SO ORP se pohybuje v diferenci mezi -3 a -1 sčítacím bodem. Pouze Holice přesahují hranici - 4 procentní body.

Obr. 10 Vývoj změn podílu osob s nejvýše základním vzděláním v období 2001–2011 (Zdroj: SLDB 2001 a 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data v příloze 5)

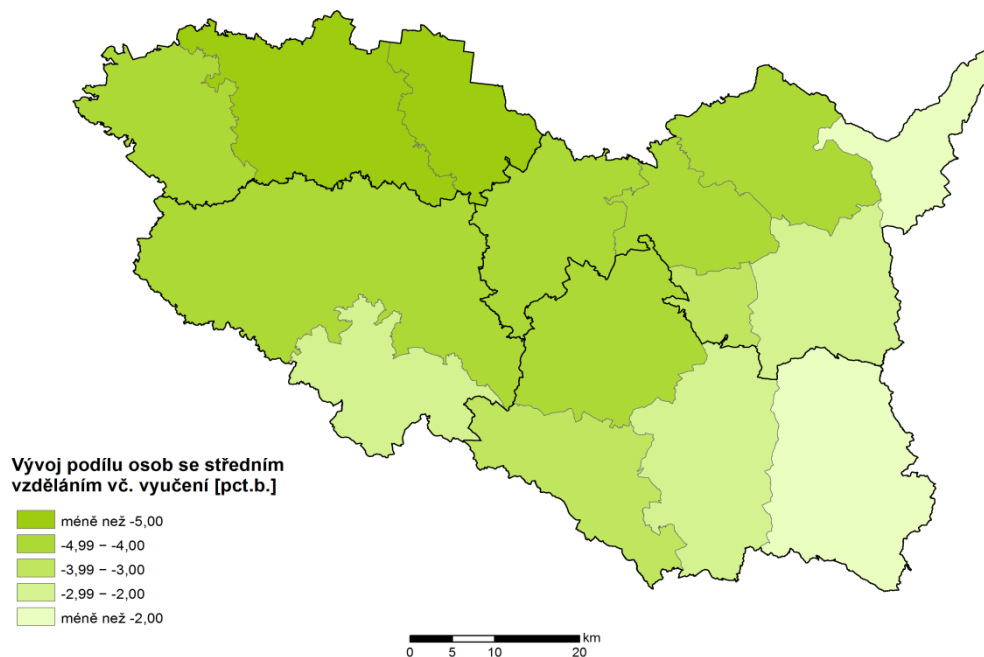
5.2 Střední vzdělání bez maturity

Od roku 1991 dochází k celkovému nárůstu lidí s vystudovanou střední školou bez maturity popř. s výučním listem. Údaje za Pardubický kraj hlásí početní rozdíl 2,9 procentního bodu mezi sčítáními 1991 a 2001. Vzhledem k pozvolnému růstu diferencí mezi jednotlivými SO ORP, můžeme kategorii středního vzdělání k roku 2001 stále řadit jako nejčastěji vystudovanou úroveň. Mezi dekádou byl zjištěn nejmenší rozdíl u SO ORP Žamberk s hodnotou 0,5 procentního bodu. Naopak nejvyššího rozdílu dosáhly SO ORP Svitavy, Holice, Moravská Třebová a Hlinsko, s více než 4,5 procentními body.

Obr. 11 Vývoj změn podílu osob se středním vzděláním bez maturity vč. vyučení v období 1991–2001 (Zdroj: SLDB 1991 a 2001, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 5)

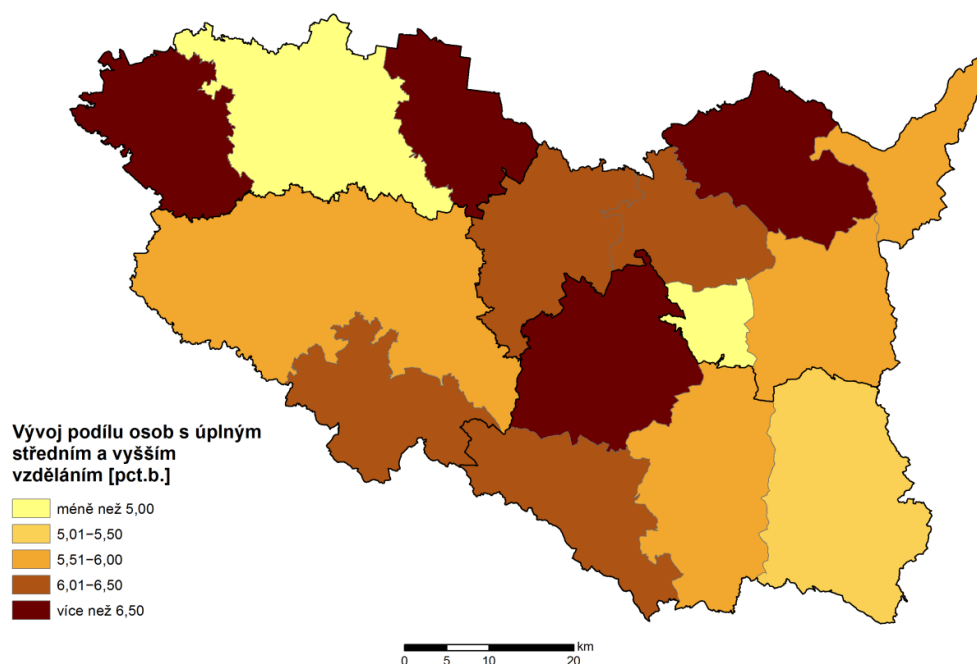
V průběhu následujících 10 let, tj. v období 2001–2011 dochází k výrazným změnám. U všech okresů se hodnoty rapidně snížily. Největší rozdíl lze zpozorovat u SO ORP Pardubice a Holice, které nabývají hodnot až -5,6 a -5,1 procentního bodu. Poměrně stálá, tudíž nevýrazná diference je v SO ORP Králíky (-1,2 procentního bodu).

Obr. 12 Vývoj změn podílu osob se středním vzděláním bez maturity vč. vyučení v období 2001–2011 (Zdroj: SLDB 2001 a 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 5)

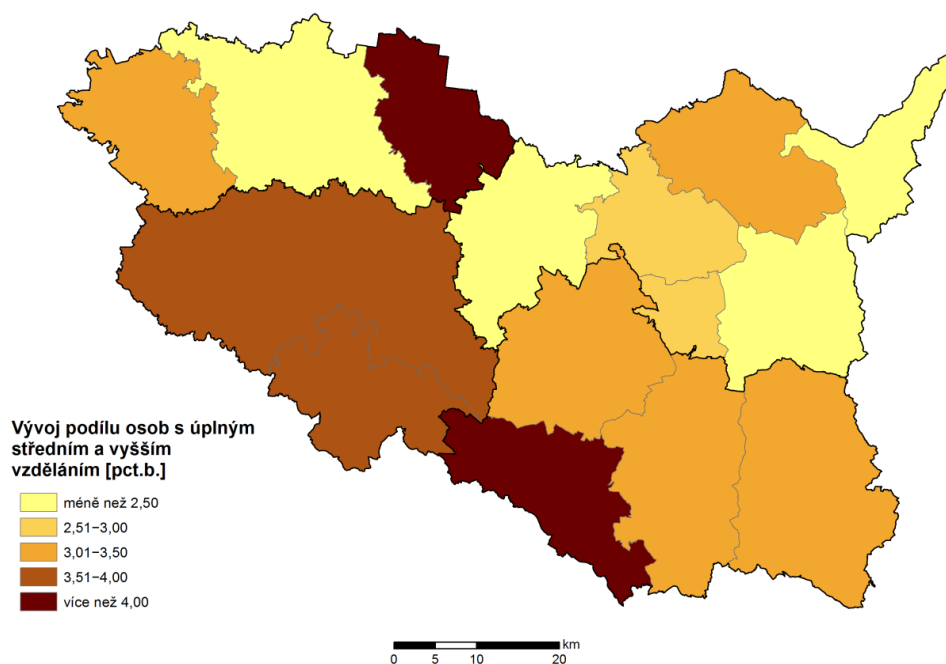
5.3 Úplné střední vzdělání s maturitou

Kategorie úplného středního vzdělání s maturitou a vyšší vzdělání nabývá od roku 1991 na důležitosti. Je první ze stupňů vzdělání, u kterého počet roste a neustále se zvyšuje. Za roky 1991–2001 se vývoj podílu pohyboval v podobných intervalech a to mezi 4,9-7,1 procentními body. V některých případech se dokonce rozdíl ztotožňovaly. Tento jev se vyskytl u třech SO ORP. Nejvýraznější diference bylo dosaženo v průběhu deseti let především v okrese Pardubice a dále u obcí třetího stupně - Žamberk a Litomyšl.

Obr. 13 Vývoj změn podílu osob s úplným středním vzděláním s maturitou či vyšším v období 1991–2001 (Zdroj: SLDB 1991 a 2001, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 5)

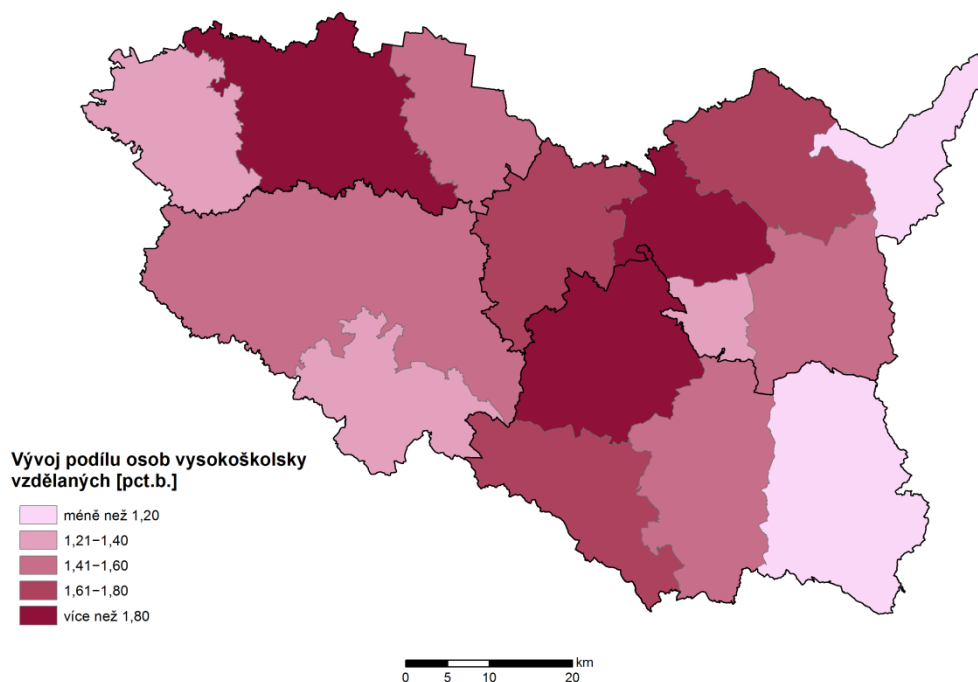
Postupem času se ukazuje, že se zvyšujícími požadavky na uplatnění trhu práce narůstá i počet osob s vyšším vzděláním. Tento rostoucí trend se objevil především u SO ORP Poličky a Holic s rozdílem větším než 4 procentní body. V případě okresu Chrudim lze zpozorovat také poměrně vysokého rozdílu mezi obdobími.

Obr. 14 Vývoj změn podílu osob s úplným středním vzděláním s maturitou či vyšším v období 2001–2011 (Zdroj: SLDB 2001 a 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 5)

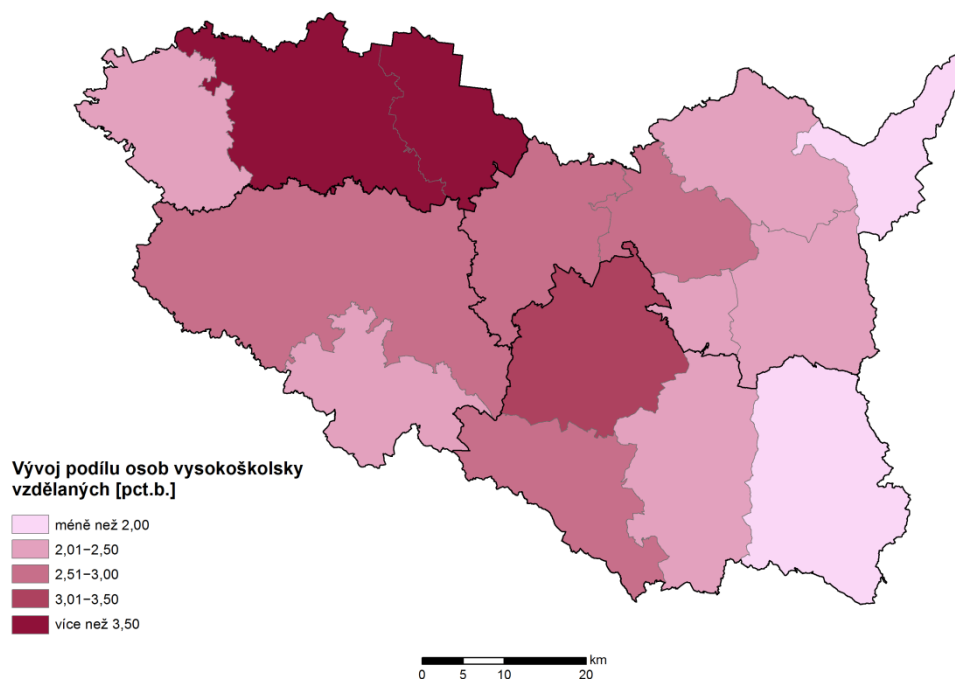
5.4 Vysokoškolské vzdělání

Od roku 1991 začíná narůstat počet lidí s vysokou školou a díky tomu se také úroveň dostává do popředí. V SO ORP Pardubice dochází k permanentnímu zvyšování. Především je to vlivem zastoupení pouze jedné univerzity v kraji, která je ve městě Pardubice. Během 10 let se zvedl počet o 2 procentní body v již zmiňovaném SO ORP nebo také v SO ORP Ústí nad Orlicí a Litomyšli. Mezi roky 1991 a 2001 bylo zjištěno nejméně výrazných rozdílů u SO ORP Králíky a Moravská Třebová. Především u SO ORP Králíky je to dáno vysokým počtem obyvatel se základním a středním vzděláním bez maturity.

Obr. 15 Vývoj změn podílu osob s vysokoškolským vzděláním v období 1991–2001 (Zdroj: SLDB 1991 a 2001, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 5)

Ani u rozmezí let 2001–2011 se vývoj vysokoškolsky vzdělaných nějak výrazně nemění. Naopak dochází ke stále většímu navýšení počtu osob. V případě SO ORP Holice je to např. až o 4,1 procentního bodu. Většina zbylých obcí třetího stupně se pohybují v intervalu rozdílů od 2 do 3 procentních bodů.

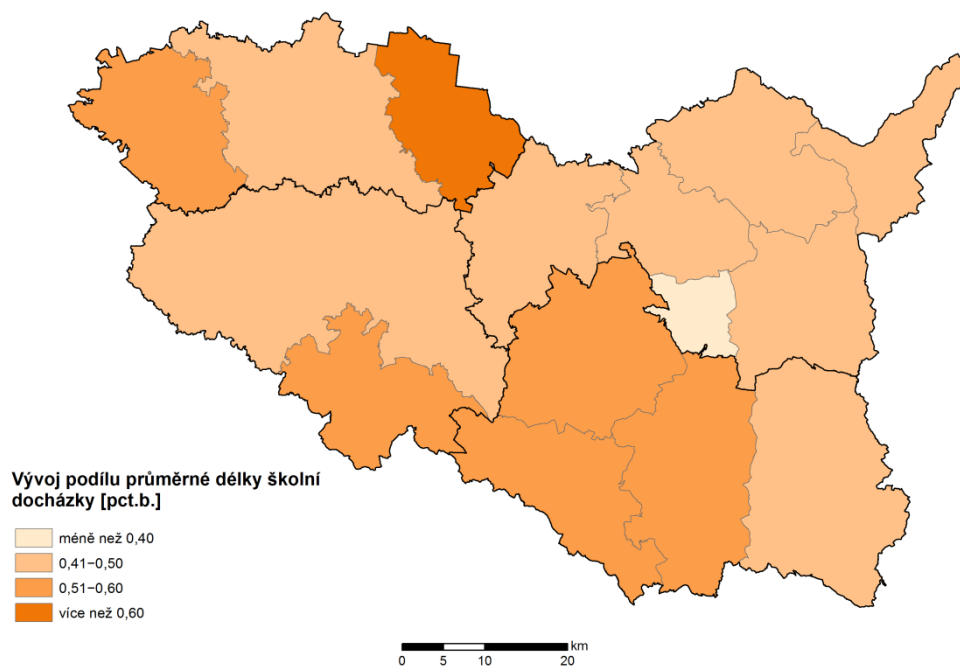
Obr. 16 Vývoj změn podílu osob s vysokoškolským vzděláním v období 2001–2011 (Zdroj: SLDB 2001 a 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 5)

6 VÝVOJ PRŮMĚRNÉ DÉLKY ŠKOLNÍ DOCHÁZKY V LETECH 1991–2011

Průměrná délka školní docházky představuje jednu z dalších možných variant, díky které lze alespoň přibližně měřit či odhadnout míru lidského kapitálu. Jelikož statistický úřad neposkytuje data tohoto typu, bylo zapotřebí údaj odhadnout. Průměrná délka školní docházky byla proto vypočtena jako vážený průměr počtu osob za jednotlivé vzdělanostní kategorie. Ke každému stupni vzdělání byly přiděleny pravděpodobné hodnoty délky jejich trvání. U základního vzdělání vč. neukončeného byla použita váha 8,5, u středního vzdělání vč. vyučení bez maturity 12,5, pro úplné střední vzdělání s maturitou 13 a 17,5 pro vysokoškolské vzdělání. Následující vypočtený odhad je pravděpodobně nižší než průměrná délka školní docházky (ignoruje totiž nedokončené školy), přesto by toto zjednodušení nemělo mít negativní vliv na výsledek.

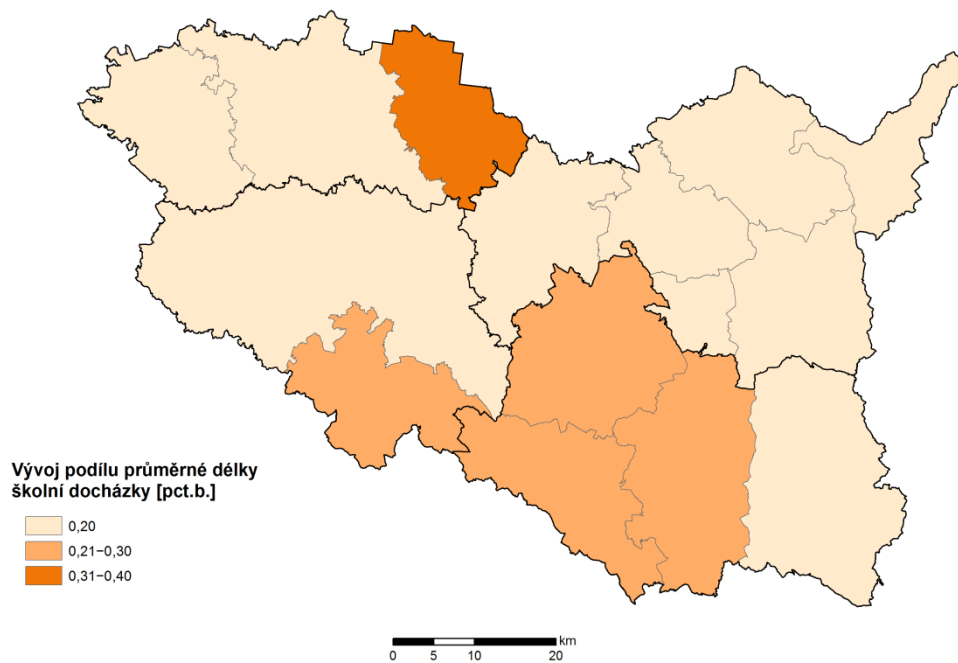
Alternativou se mimo jiné zabývala i OECD, která tvrdí, že střední délka vzdělávání v České republice s hodnotou 16,2 za rok 2002 výrazně zaostává za průměrem zemí OECD (17,2). Přes všechny proklamace našich vlád o důležitosti vzdělávání zůstává naše republika – co se týče objemu znalostí a dovedností předávaného obyvatelstvu – na chvostu zemí OECD (Koschin, 2005, s. 48).

Během let 1991–2001 se doba povinné školní docházky vyšplhala v průměru na 11,7 let na území Pardubického kraje. Z hlediska rozdílů nebyly zjištěny výraznější změny. U jednotlivých SO ORP se délka školní docházky prodloužila až o 0,5 let. V případě SO ORP Holice se hodnota navýšila na 0,7 let, naopak u České Třebové došlo ke snížení o 0,3 let.

Obr. 17 Vývoj délky průměrné školní docházky ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 1991–2001 (Zdroj: SLDB 1991 a 2001, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 6)

V následující sčítací dekádě se délka školního vzdělání mírně prodloužila. Údaje za Pardubický kraj vykazují v průměru 12 let délky trvání. Mezi dílčími obcemi třetího stupně však nebyly zjištěny žádné větší rozdíly než 0,4 let a to pouze u SO ORP Holice – v tomto SO ORP výrazně poklesl podíl obyvatel se základním vzděláním a naopak rostl nejvíce podíl osob s maturitou a VŠ, čímž do té doby „podprůměrný“ SO ORP v podstatě dosáhl krajského průměru (viz kapitola 5). U převážné části SO ORP došlo k navýšení doby školní docházky o 0,2 let.

Obr. 18 Vývoj délky průměrné školní docházky ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 2001–2011 (Zdroj: SLDB 2001 a 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 6)

7 MÍRA NEZAMĚŠTANOSTI V OKRESECH PARDUBICKÉHO KRAJE V ROCE 2011

Lidský kapitál je velmi široký a neustále zmiňovaný pojem. Abychom správně mohli zhodnotit úroveň lidského kapitálu, je důležité zakomponovat jednotlivé dílčí kategorie. Sféra vzdělávání není pouze jedinou formou určující míru lidského kapitálu. Jedno z dalších pomocných a běžně identifikovatelných kritérií je např. skupina ekonomicky aktivních obyvatel, kterou tvoří tzv. pracovní síla a ekonomicky neaktivní osoby. Pro přehlednost je obyvatelstvo v produktivním věku na oficiálních statistikách rozděleno následovně (Vlček, 2009, s. 408):

- zaměstnaní,
- nezaměstnaní,
- ekonomicky neaktivní.

Rozsah nezaměstnanosti se stanovuje podle míry nezaměstnanosti, což je procentuální vyjádření podílu nezaměstnaných na celkové pracovní síle. Dle Statistického úřadu (2007) lze formulovat obecnou míru nezaměstnanosti, míru dlouhodobé nezaměstnanosti či specifickou míru nezaměstnanosti, popisující nezaměstnanost určité sociální, věkové nebo jiné skupiny obyvatelstva (citováno podle Dobešové, 2007, s. 4).

V našem případě byla použita specifická míra nezaměstnanosti podle vzdělání, která zahrnuje pouze dosažitelné uchazeče o zaměstnání. Míra nezaměstnanosti byla vypočtena pro jednotlivé vzdělanostní kategorie na území okresů Pardubického kraje. Pro míru specifické nezaměstnanosti byl použit následující vzorec:

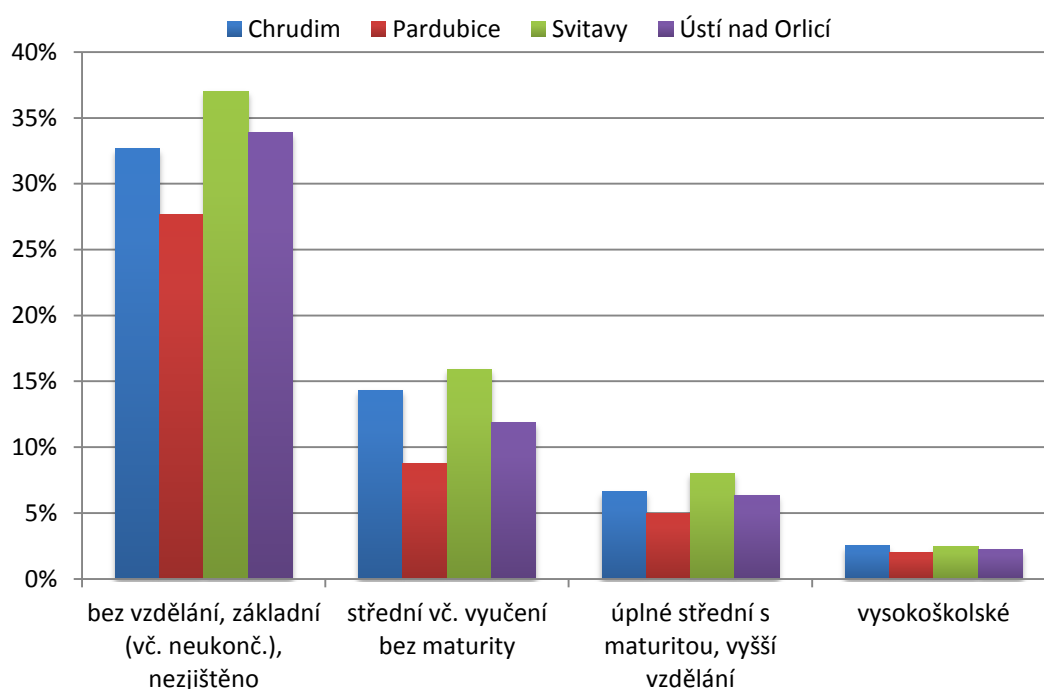
$$\frac{\text{Nezaměstnaní z dané vzdělanostní skupiny}}{\text{Zaměstnaní + nezaměstnaní}} * 100 [\%]$$

Nezaměstnanost u lidí s nejvýše základním vzděláním se projevila u všech okresů Pardubického kraje. Úroveň se pohybuje v rozmezí 27,6% až 37% mírou nezaměstnanosti, přičemž nejvíce je nejvíce znatelná v okrese Svitavy. Vysoká míra nezaměstnanosti je především ovlivněna nízkou kvalifikací lidí, jejichž pracovní uplatnění má omezené možnosti. Škála výběru pracovních míst není v takovém rozsahu jako u lidí s vyšším vzděláním než jen základním.

Podíl nezaměstnaných se středním vzděláním bez maturity dosahuje v některých okresech až téměř trojnásobně menších hodnot než u předešlé kategorie. Nejnížší hodnoty byly zaznamenány u okresu Pardubice s 8,7% nezaměstnaností.

I v kategorii úplného středního vzdělání se okres Svitavy řadí k nejvyšší dosažené míře nezaměstnanosti (8,0%). O něco nižších hodnot dosahují okresy Chrudim a Ústí nad Orlicí. Okres Pardubice vykazuje 5% míru nezaměstnanosti.

Absolventi vysokých školy pochopitelně vykazují nejmenší procento nezaměstnanosti. U všech územních celků se hodnota pohybovala od 2,0 % do 2,5 %.

Obr. 19 Vývoj nezaměstnanosti podle stupně vzdělání za okresy Pardubického kraje v roce 2011 (Zdroj: MPSV, SLDB 2011, ČSÚ, vlastní zpracování, data též v příloze 7)

Z Obr. 19 vyplývá skutečnost, že vývoj vzdělanostní struktury má významný dopad na nezaměstnanost a patří mezi hlavní faktory, které ji ovlivňují. Mezi těmito dvěma aspekty lze potvrdit souvislost. I přesto, že se vzdělanost národa neustále zvyšuje, zatímco počet lidí se základním vzděláním klesá, si dovoluji tvrdit, že do nejvíce ohrožené skupiny nezaměstnaných patří lidé z řad nejnižšího dosaženého vzdělání. Hlavním důvodem jsou zvyšující se nároky a požadavky zaměstnavatelů nebo také pozice, které mohou osoby zastávat.

8 ZÁVĚR

V uvedené bakalářské práci autorka souhrnně klasifikovala změny lidského kapitálu a s ním spojenou problematiku. Úvodní části práce byly zaměřeny na definování konceptu, specifikaci kapitálu a následně nastíněn jeho vývoj za posledních padesát let. Další kroky směřují spíše k rozvoji lidského kapitálu, jehož význam se neustále zvyšuje a v životě člověka hraje důležitou roli. Aby člověk dosáhl spokojeného života, je důležité do rozvoje lidského kapitálu neustále investovat. Vzdělání je jedna z forem investic, díky kterým můžeme alespoň částečně dosáhnout vytyčeného cíle a která nám může pomoci např. v růstu v profesním životě. Měření lidského kapitálu je další neodmyslitelnou částí předložené práce. V současnosti se objevuje řada možností, jak zhodnotit úroveň lidského kapitálu. Ne všechna data jsou v takovém rozsahu, aby jejich použití bylo adekvátní. Proto byly aplikovány pouze faktory, u kterých jsou dostupné zdroje. Za nejpříjemnější ukazatel byla tedy zvolena vzdělanost a její průměrná délka trvání, kterou můžeme ze vzdělanostní struktury odhadnout.

Jak už bylo zmíněno v kapitole 3, v České republice neexistují žádné zdroje dat, které by průběžně zaznamenávaly vzdělanostní strukturu obyvatelstva. Je tedy nutné podotknout, že pro analýzu dat byly použity výhradně výsledky cenzů, které probíhají v rozmezí deseti let. Mezi poslední oddíl úvodní části je zařazena nezaměstnanost, jako jeden z dalších možných ukazatelů úrovně lidského kapitálu.

Empirická část bakalářské práce je zaměřena na vývoj vzdělanostní struktury mezi posledními třemi sčítáními, tj. v letech 1991–2011. Zde bylo zjištěno, že na všech územních úrovních dochází k postupnému posunu u jednotlivých vzdělanostních kategorií. U stupně základního vzdělání dochází od roku 1991 ke stálému poklesu. Druhý nejnižší stupeň vzdělání, jako jediný, v podstatě stagnuje. V roce 2001 byl na vrcholu nejčastěji vystudované úrovně vzdělání a k roku 2011 tento stupeň opět vykazuje pokles hodnot. Počet obyvatel se středním, vyšším či vysokoškolským vzděláním se pak neustále zvyšuje. Dle Českého statistického úřadu (2014, s. 30) k růstu vzdělanosti přispěly i nové formy vyššího vzdělání, které vznikly po roce 1990 – vyšší odborné školy a bakalářské studium.

Z hlediska zhodnocení jednotlivých územních celků – SO ORP – nedošlo k nijak výrazným regionálním rozdílům. Pouze SO ORP Pardubice se ukázaly z pohledu vzdělanosti nejvyspělejší, naopak SO ORP Králíky uvádí od roku 1991 největší počet obyvatel starších 15 let se základním vzděláním.

V další části se autorka zabývala územními rozdíly dle velikosti obcí v úrovni vzdělanosti. Projevila se zde hlavně povaha velkých měst (Pardubice, Chrudim), ve kterých se koncentruje většina školních zařízení. Značná převaha osob s vyšším vzděláním je tedy právě v těchto obcích.

Následující kapitola si kladla za cíl porovnání změn zastoupení v jednotlivých úrovních vzdělanosti. Největší diference bylo dosaženo u základního vzdělání v letech 1991–2001, kdy hodnota klesla až o 13,4 procentních bodů. I v letech 2001–2011 docházelo u obcí třetího stupně k výraznějšímu poklesu, ovšem ne v takových rozměrech jako u předešlých sčítání. Největší změna u kategorie středního vzdělání bez maturity nastala v roce 2001, kdy s postupně zvyšujícím se počtem obyvatel klesala daná úroveň vzdělání. Stupeň středního vzdělání s maturitou či vyšší v letech 1991–2001 projevil mnohem větší rozdíl než v období 2001–2011. Diference u stupně vysokoškolského vzdělání analogicky stoupá.

Dle výsledků bylo zpozorováno, že u SO ORP, které již mají vysoké procento osob s nižší úrovní vzdělání, není vývoj průměrné vzdělanosti tak rostoucí jako u vyspělejších SO ORP, regionální rozdíly ve vzdělanosti se tedy spíše prohlubují.

Další kapitola je věnována průměrné délce povinné školní docházky. Během let 1991–2001 došlo k prodloužení doby o zhruba 0,5 let. Mezi roky 2001–2011 došlo k opětovnému navýšení.

Poslední oddíl zahrnuje oblast týkající se nezaměstnanosti, jejíž problematika byla rozebrána v kapitole 7. Zde se výrazně projevilo větší uplatnění a adaptabilita u jedinců s vyšším dosaženým vzděláním na pracovním trhu než u jedinců se základním vzděláním. Hodnoty míry nezaměstnanosti mezi kategoriemi vykazují značně odlišná čísla.

Na závěr můžeme říci, že rozvoj a investice do lidského kapitálu mají výrazný vliv jak na jedince, tak na společnost. Především investice v podobě vzdělání se v životě člověka vyplácí.

SUMMARY

The theoretical part is focused on defining of the term human capital. First, we examined the evolution of the term and the dismantled the word capital which mainly belonging to the economic sphere. Then we outlined the history of the term, its author, and its development during the past 50 years. Human capital is among the workaday concepts and is often used both in economics and sociology. The next chapter deals with the measurement of human capital, which is not easy to perform, because we would need a precise summary of skills and abilities of each individual. However, this is impossible to gain and thus we use the average data about education quality and duration to estimate the capital level. Then we focused on investment in human capital - for us, the most important investment is in the form of education, which plays a key role. Another investment target may be a family, for example. The last chapter of the introductory part is about unemployment, which is closely associated with human capital.

The practical part is focused on the development of educational structure. The data used were gathered from the last Census of population, houses and flats, because no other data were available. We performed an analysis of demographic data during the years 1991-2011 for all education categories for all residents of 15 years of age and older in the territory of the Pardubice Region. We discovered that the level of education is constantly increasing. The number of people with basic education is decreasing, whereas the number of university graduates is increasing. The next chapter compares the development of different categories of education (we had to subtract these categories to get the difference to see the development in 1991–2001 a 2001–2011).

In the last part of the thesis, we calculated a specific unemployment rate by highest educational attainment for the districts of Pardubice Region. The worst is the Svitavy district in all the categories of the qualification structure. Of course the biggest unemployment rate for people who have only the graduated elementary school. People with higher education have much less problem with the applied to the labour market. In conclusion, we consider that the development of and investment in human capital have a considerable effect on the individual and society as a whole and that the investment in the form of education is paying off.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠ, Eduard, BINEK, Jan a PÓČ, David. *Lidské zdroje: procesy, struktury a dokumenty: referenční příručka*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 150 s. ISBN 80-7380-013-6.

BELZ, Horst - SIEGRIST, Marco. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 375 s. ISBN 80-7178-479-6.

BURDOVÁ Pavla, Petr Matějů, Jiří Večerník, Jana Hendrychová, Jan Koucký, Radim Ryška, Jiří Vojtěch. 1999. *Lidské zdroje v České republice*. Praha: Národní vzdělávací fond ve spolupráci s Ústavem pro informace ve vzdělávání. 220 s. ISBN 80-211-03256.

ČECHÁK, Vladimír. 2003. Lidský kapitál teorie a realita. In: *Lidský kapitál a investice do vzdělávání*. Sborník z mezinárodní konference 2003. Praha: VŠFS, o.p.s.

Český statistický úřad. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2007. [cit. 2015-05-05]. Dostupné z:

http://csugeo.iserver.cz/slodb/slodb.nsf/i/scitani_v_roce_1991_zakladni_informace

Český statistický úřad. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2015. [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/slodb/o_scitani

Český statistický úřad. *Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu*. Praha: Odbor statistiky obyvatelstva, 2014. 30 s. ISSN 1702-3214. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536250/17023214.pdf/7545a15a-8565-458b-b4e3-e8bf43255b12?version=1>.

DOBEŠOVÁ, Hana. 2007. *Subjektivní hodnocení kvality života u dlouhodobě nezaměstnaných: Vliv výcviku v interpersonálních dovednostech*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita. 154 s.

HOLMAN, R. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vydání, Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2005, 539 s., ISBN 80-7179-380-9.

HÜBLOVÁ, Dana. *Lidský kapitál jako jeden z klíčových rozvojových faktorů*. [online]. Valtice. 2013. [cit. 2015-05-05]. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-6257-2013-8. Dostupné také z: 09_2013.pdf

KAMENÍČEK, Jiří. *Lidský kapitál: bohatství, které dřímá v nás*. 2., upr. vyd. Praha: Karolinum, 2012. 230 s. ISBN 978-80-246-2139-5.

KAMENÍČEK, Jiří. *Lidský kapitál: úvod do ekonomie chování*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. 248 s. ISBN 80-246-0449-3.

KOSCHIN, F. *Kapitoly z ekonomické demografie*. Praha: VŠE, 2005. 52 s. ISBN 80-245-0959-8.

KOUBEK, Josef. Několik poznámek k pojetí lidského kapitálu. 2009. *Vysoká škola ekonomická v Praze: Katedra demografie* [online]. [cit. 2015-05-05]. [dokument ve formátu PDF] dostupný z:

http://kdem.vse.cz/resources/relik09/Prispevky_PDF/Koubek.pdf

MAZOUCH, Petr a FISCHER, Jakub. *Lidský kapitál: měření, souvislosti, prognózy*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011. xx, 116 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-380-6.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Statistiky nezaměstnanosti: Čtvrtletní statistika nezaměstnanosti [online]. MPSV ČR, 2015 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/qrt>

MRÁČKOVÁ, Eva. *Rozvoj lidského kapitálu jako faktor zvyšování výkonnosti a konkurenceschopnosti podniku = Human capital development as a fundamental factor for increasing performance and competitiveness of organization: teze disertační práce*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2011. 43 s. Teze disertační práce = Doctoral thesis summary. ISBN 978-80-7454-044-8.

TOLAROVÁ, Šárka. 2014. *Investice do rozvoje lidského kapitálu*. Písek. Bakalářská práce. Karlova univerzita v Praze. 53 s.

TVRDÝ, Lubor. Možnosti využití dat ze Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) pro analýzy trhů práce. *Praktické ukázky využití geoinformačních technologií v činnosti úřadů práce*, 2003.

Územně identifikační registr ČR. [online]. 2013 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z:
<http://www.uir.cz>

VESELÝ, Arnošt. *Teorie mnohačetných forem kapitálu*. Praha: Univerzita Karlova, 2006,
ISSN 1801-5999. [online]. [2015-05-05]. Dostupné z:
http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/117_014_Vesely.pdf

VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. 4., zcela přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer
Česká republika, 2009. 515 s. ISBN 978-80-7357-478-9.

Seznam obrázků

Obr. 1 Složení a faktory působící na lidský kapitál.....	13
Obr. 2 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve sledovaných územních celcích v roce 1991.	21
Obr. 3 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání na území Pardubického kraje za rok 1991	22
Obr. 4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve sledovaných územních celcích v roce 2001.	24
Obr. 5 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání na území Pardubického kraje za rok 2001	25
Obr. 6 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve sledovaných územních celcích v roce 2011	27
Obr. 7 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání dle jednotlivých SO ORP na území Pardubického kraje za rok 2011	28
Obr. 8 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání a velikostních skupin obcí na území Pardubického kraje v roce 2011	30
Obr. 9 Vývoj změn podílu osob s nejvýše základním vzděláním v období 1991–2001	31
Obr. 10 Vývoj změn podílu osob s nejvýše základním vzděláním v období 2001–2011...32	
Obr. 11 Vývoj změn podílu osob se středním vzděláním bez maturity vč. vyučení v období 1991–2001	33
Obr. 12 Vývoj změn podílu osob se středním vzděláním bez maturity vč. vyučení v období 2001–2011	33
Obr. 13 Vývoj změn podílu osob s úplným středním vzděláním s maturitou či vyšším v období 1991–2001	34
Obr. 14 Vývoj změn podílu osob s úplným středním vzděláním s maturitou či vyšším v období 2001–2011	35
Obr. 15 Vývoj změn podílu osob s vysokoškolským vzděláním v období 1991–2001	36
Obr. 16 Vývoj změn podílu osob s vysokoškolským vzděláním v období 2001–2011	36
Obr. 17 Vývoj délky průměrné školní docházky ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 1991–2001	38
Obr. 18 Vývoj délky průměrné školní docházky ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 2001–2011	39
Obr. 19 Vývoj nezaměstnanosti podle stupně vzdělání za okresy Pardubického kraje v roce 2011	41

Seznam příloh

Příloha 1: Tab. 1 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve věku 15 a více let ve sledovaných územních celcích v roce 1991

Příloha 2: Tab. 2 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve věku 15 a více let ve sledovaných územních celcích v roce 2001

Příloha 3: Tab. 3 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve věku 15 a více let ve sledovaných územních celcích v roce 2011

Příloha 4: Tab. 4 Úroveň vzdělání podle velikostních skupin obcí na území Pardubického kraje v roce 2011

Příloha 5: Tab. 5 Změny zastoupení úrovní vzdělanosti obyvatelstva ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 1991–2011

Příloha 6: Tab. 6 Vývoj délky průměrné školní docházky ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 1991–2011

Příloha 7: Tab. 7 Vývoj nezaměstnanosti podle stupně vzdělání za okresy Pardubického kraje v roce 2011

PŘÍLOHY

Příloha 1

Tab. 1 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve věku 15 a více let ve sledovaných územních celcích v roce 1991

Územní jednotka	Bez vzdělání, základní (vč. neukonč.), nezjištěno	Střední vč. vyučení bez maturity	Úplné střední s maturitou, vyšší vzdělání	Vysokoškolské
	(%)			
Česká Třebová	32,8	36,0	26,4	4,8
Hlinsko	39,4	40,0	17,5	3,1
Holice	38,1	40,4	18,1	3,4
Chrudim	36,2	38,4	20,7	4,7
Králíky	46,3	34,0	16,8	2,8
Lanškroun	39,3	36,0	20,4	4,2
Litomyšl	36,7	37,6	21,2	4,6
Moravská Třebová	40,6	37,6	17,5	4,3
Pardubice	28,0	36,1	27,4	8,6
Polička	37,8	39,3	19,2	3,7
Přelouč	36,8	40,8	18,5	3,9
Svitavy	39,3	37,2	19,4	4,1
Ústí nad Orlicí	32,5	37,6	24,5	5,4
Vysoké Mýto	31,6	40,4	23,5	4,5
Žamberk	33,3	41,0	21,2	4,4
Pardubický kraj	34,5	37,9	22,3	5,4
Česká republika	33,6	35,9	23,3	7,3

Zdroj: SLDB 1991, ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha 2

Tab. 2 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve věku 15 a více let ve sledovaných územních celcích v roce 2001

Územní jednotka	Bez vzdělání, základní (vč. neukonč.), nezjištěno	Střední vč. vyučení bez maturity	Úplné střední s maturitou, vyšší vzdělání	Vysokoškolské
	(%)			
Česká Třebová	23,8	38,7	31,4	6,1
Hlinsko	26,7	45,4	23,7	4,3
Holice	24,7	45,1	25,2	5,0
Chrudim	25,4	42,0	26,3	6,3
Králíky	35,3	38,3	22,5	3,9
Lanškroun	28,4	39,8	26,0	5,8
Litomyšl	25,3	40,1	28,0	6,6
Moravská Třebová	29,0	42,9	22,7	5,4
Pardubice	19,7	37,4	32,3	10,6
Polička	26,3	42,8	25,4	5,5
Přelouč	25,3	44,5	25,1	5,1
Svitavy	27,2	41,8	25,4	5,6
Ústí nad Orlicí	22,8	39,0	30,9	7,4
Vysoké Mýto	21,0	42,7	30,0	6,3
Žamberk	24,1	41,5	28,3	6,1
Pardubický kraj	24,1	40,8	28,1	7,0
Česká republika	25,7	39,3	25,8	9,2

Zdroj: SLDB 2001, ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha 3

Tab. 3 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ve věku 15 a více let ve sledovaných územních celcích v roce 2011

Územní jednotka	Bez vzdělání, základní (vč. neukonč.), nezjištěno	Střední vč. vyučení bez maturity	Úplné střední s maturitou, vyšší vzdělání	Vysokoškolské
	(%)			
Česká Třebová	22,8	34,8	34,0	8,4
Hlinsko	23,3	42,5	27,6	6,6
Holice	20,5	40,0	30,4	9,1
Chrudim	23,1	37,9	30,0	9,0
Králíky	32,7	37,1	24,6	5,6
Lanškroun	26,3	37,8	28,0	7,9
Litomyšl	23,1	35,8	31,4	9,7
Moravská Třebová	26,1	41,0	26,0	6,9
Pardubice	19,6	31,8	34,4	14,2
Polička	23,1	38,9	29,8	8,2
Přelouč	24,0	40,3	28,3	7,4
Svitavy	24,0	39,3	28,8	7,9
Ústí nad Orlicí	21,3	34,7	33,6	10,4
Vysoké Mýto	20,6	37,9	32,3	9,2
Žamberk	22,4	37,5	31,5	8,6
Pardubický kraj	22,4	36,6	31,1	9,9
Česká republika	23,4	33,0	31,2	12,5

Zdroj: SLDB 2011, ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha 4

Tab. 4 Úroveň vzdělání podle velikostních skupin obcí na území Pardubického kraje v roce 2011

Úroveň vzdělání	do 199	200-499	500 -999	1000-1999	2000-4999	5000-9999	10000-19999	20000-49999	50000-99999
	(%)								
Nejvýše základní	26,2	24,7	23,9	23,4	25,0	21,3	22,3	19,1	18,9
Střední vč. vyučení bez maturity	43,5	42,5	41,8	40,2	36,6	37,7	33,4	30,9	30,0
Úplné střední s maturitou nebo vyšší	30,3	32,8	34,2	36,3	38,5	41,0	44,3	50,0	51,1

Zdroj: SLDB 2011, ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha 5

Tab. 5 Změny zastoupení úrovní vzdělanosti obyvatelstva ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 1991–2011

SO ORP	1991–2001				2001–2011			
	Z	SB	SS	VŠ	Z	SB	SS	VŠ
	[pct.b.]				[pct.b.]			
Česká Třebová	-9,0	2,7	5,0	1,3	-1,0	-3,9	2,6	2,3
Hlinsko	-12,7	5,4	6,2	1,2	-3,4	-2,9	3,9	2,3
Holice	-13,4	4,7	7,1	1,6	-4,2	-5,1	5,2	4,1
Chrudim	-10,8	3,6	5,6	1,6	-2,3	-4,1	3,7	2,7
Králíky	-11,0	4,3	5,7	1,1	-2,6	-1,2	2,1	1,7
Lanškroun	-10,9	3,8	5,6	1,6	-2,1	-2,0	2,0	2,1
Litomyšl	-11,4	2,5	6,8	2,0	-2,2	-4,3	3,4	3,1
Moravská Třebová	-11,6	5,3	5,2	1,1	-2,9	-1,9	3,3	1,5
Pardubice	-8,3	1,3	4,9	2,0	-0,1	-5,6	2,1	3,6
Polička	-11,5	3,5	6,2	1,8	-3,2	-3,9	4,4	2,7
Přelouč	-11,5	3,7	6,6	1,2	-1,3	-4,2	3,2	2,3
Svitavy	-12,1	4,6	6,0	1,5	-3,2	-2,5	3,4	2,3
Ústí nad Orlicí	-9,7	1,4	6,4	2,0	-1,5	-4,3	2,7	3,0
Vysoké Mýto	-10,6	2,3	6,5	1,8	-0,4	-4,8	2,3	2,9
Žamberk	-9,2	0,5	7,1	1,7	-1,7	-4,0	3,2	2,5

Vysvětlivky: Z - nejvýše základní vzdělání, SB - střední vč. vyučení bez maturity, SS - úplné střední vzdělání s maturitou, VŠ - vysokoškolské vzdělání, pct.b. - procentní body

Zdroj: SLDB 1991, 2001, 2011, ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha 6

Tab. 6 Vývoj délky průměrné školní docházky ve správních obvodech ORP Pardubického kraje v období 1991–2011

SO ORP	1991–2001	2001–2011
	roky	
Česká Třebová	0,4	0,2
Hlinsko	0,6	0,3
Holice	0,7	0,4
Chrudim	0,5	0,2
Králíky	0,5	0,2
Lanškroun	0,5	0,2
Litomyšl	0,6	0,3
Moravská Třebová	0,5	0,2
Pardubice	0,5	0,2
Polička	0,6	0,3
Přelouč	0,6	0,2
Svitavy	0,6	0,3
Ústí nad Orlicí	0,5	0,2
Vysoké Mýto	0,5	0,2
Žamberk	0,5	0,2

Zdroj: SLDB 1991, 2001, 2011, ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha 7

Tab. 7 Vývoj nezaměstnanosti podle stupně vzdělání za okresy Pardubického kraje v roce 2011

Okresy	Bez vzdělání, základní (vč. neukonč.), nezjištěno	Střední vč. vyučení bez maturity	Úplné střední s maturitou, vyšší vzdělání	Vysokoškolské
	(%)			
Chrudim	32,7	14,3	6,7	2,5
Pardubice	27,6	8,7	5,0	2,0
Svitavy	37,0	15,9	8,0	2,5
Ústí nad Orlicí	33,9	11,8	6,4	2,3

Zdroj: MPSV, SLDB 2011, ČSÚ, vlastní zpracování